

თორნიკე გოგინაშვილი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი; სავლე წერეთლის ფილოსოფიის ინსტიტუტი,
საქართველო

თომა აქვინელის აღნიშვნის თეორია არისტოტელეს De interpretatione-ს კომენტარების მიხედვით

საკვანძო სიტყვები: თომა აქვინელი, არისტოტელე, სიგნიფიკაცია, სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა

შესავალი

Significare-ს თეორია შუა საუკუნეების ფილოსოფიური დისკუსიების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია. სიგნიფიკაციის თეორიის უმთავრესი წყარო არისტოტელეს *De interpretatione*-ა, რომლის პირველიც თავიც ჯ. მაგეს მითითებით, წარმოადგენს შუა საუკუნეების ყველა სემანტიკური თეორიის საწყის წერტილს. იგი არა მხოლოდ სემანტიკისთვის, არამედ ლოგიკის ისტორიისთვისაც უმნიშვნელოვანესი აღმოჩნდა, რადგან მასში გვხვდება აღნიშვნისა და განსაზღვრების თეორიები.¹

De interpretatione არა მხოლოდ შუა საუკუნეებისთვის, არამედ დღეისთვისაც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ტექსტია. ნ. კრეცმანის მითითებით, ეს ნაშრომი სემანტიკის ისტორიაში ყველაზე გავლენიანი ნაშრომია, რომლის ლათინურმა და სხვა თარგმანებმა დიდი გავლენა მოახდინა, იმდენად, რომ ამ ტექსტის გარშემო არსებული დისკუსიების დათვლა გაჭირდება. შეიძლება ითქვას,

¹ მდრ.: Magee 1989, 8.

რომ ამ ტექსტის პირველმა სიტყვებმა „ლინგვისტურ კონვენციონალიზმს“ ჩაუყარეს საფუძვლი.²

არისტოტელეს სიგნიფიკაციის თეორია მის სემანტიკურ სამკუთხედთან არის დაკავშირებული, რაც გულისხმობს საგნის (*res*), სულში წარმოქმნილი წარმოდგენისა (*passione animae*) და მისი გამოთქმის (*voces*) ურთიერთმიმართების გამორკვევას. მთავრი საკითხი, რომელიც სიგნიფიკაციის თეორიის გარშემო იწვევს აზრთა სხვადასხვაობას დაკავშირებულია არისტოტელეს ცნობილ სიტყვებთან:

„ბერები, რომლებიც ხმით წარმოიქმნებიან, არიან სულში წარმოქმნილი წარმოდგენების ნიშნები, ხოლო ანბანი არის ისევ ბერების ნიშანი. და როგორც ყველას ერთი და იგივე ანბანი არა აქვს, ასევე ბერებიც ყველასთვის ერთი და იგივე არ არის. მაგრამ ის, რაც ორივეს მიერ უპირველესად აღინიშნება, არის უმარტივესი სულში წარმოქმნილი წარმოდგენები, რომლებიც ყველა ადამიანისთვის საერთოა, და ასევე ესენი არიან საგნები, რომელთა ანარქულიც წარმოდგენები.“³

როგორც შუა საუკუნეებში ისე თანამედროვე მკვლევრებთანაც⁴ დისკუსიის მთავარ საგანს წარმოადგენს ის თუ რას მიემართება არ-

² შდრ.: Kretzmann 1974, 3.

³ Aristotle. *De Interpretatione*, 16a.3-8: „Sunt ergo ea quae sunt in voce earum quae sunt in anima passionum notae, et ea quae scribuntur eorum quae sunt in voce. Et quemadmodum nec litterae omnibus eadem, sic nec eadem voces; quorum autem hae primorum notae, eadem omnibus passionibus animae sunt, et quorum hae similitudines, res etiam eadem.“

⁴ არისტოტელეს აღნიშვნის თეორია თანამედროვე მკვლევრებთან განსხვავებული ინტერპრეტაციებით გადაიზარდა, რომელთა შორისაც მთავარ კითხვას წარმოადგენს ის თუ რას აღნიშნავს წარმოქმნილი სიტყვა უპირველესად? ამ თვალსაზრისით სამი ძირითადი ინტერპრეტაცია შეიძლება გამოვყოთ: 1. ნ. კრეცმანის თანახმად „უპირველესად“ მიემართება ნიშნებს. ავტორის მიხედვით სიტყვები უპირველესად არიან ნიშნები სულში წარმოქმნილი წარმოდგენების და მეორეულად კი მათი სიმბოლოები. მისი განმარტებით სიტყვა როგორც ნიშანი შინაგანად განსაზღვრავს მენტალურ აზრს, რადგან უპირველესად აღნიშნავს ბუნებრივ, სულში წარმოქმნილ წარმოდგენას. მაგრამ, როდესაც გამოითქმევა ის იქცევა სიმბოლოდ, რომელიც კონვენციურად აღნიშნავს და შესაბამისად ხდება სიტყვა. შდრ. Kretzmann 1974, 16.

მეორე ინტერპრეტაციის მიხედვით, რომელსაც ვიტაკერი წარმოადგენს, სიტყვა უპირველესად აღნიშნავს სულში წარმოქმნილ წარმოდგენას და მისი შუამავლობით, მხოლოდ

ისტოტელეს ნათქვამი „უპირველესად“. შუა საუკუნეების ავტორ-თაგან, ვინც არისტოტელეს აღნიშნულ ტექსტზე კომენტარები დაწერა, ერთ-ერთია თომა აქვინელი. ამ თვალსაზრისით თომა კიდეც უფრო იმიტომ არის საინტერესო, რომ იგი ცდილობდა რწმენისა და გონების ჰარმონიული ურთიერთობის წარმოჩენას და ამას სწორედ არისტოტელეზე დაყრდნობით ახორციელებდა. თომამ *De Interpretatione*-ს კომენტარები 1269-1271 წლებში დაწერა.⁵ აქვინელი უმეტესად განმარტავს იმას, რასაც არისტოტელე

მეორეულად, საგანს. ვიტაკერის მიხედვით თავად არისტოტელეს ტექსტი მიუთითებს იმას, რომ გენეტიკის მრავლობითი ფორმა, რაც ტექსტში გვხვდება, უმთავრესად უკავშირდება სულში წარმოქმნილ წარმოდგენებს და არისტოტელეს წინადადება სხვა კავშირის საშუალებას არ იძლევა. შდრ. Whitaker 1996, 19. მესამე ინტერპრეტაცია ეკუთვნის ბელარდს, რომლის მიხედვითაც „უპირველესად“ მიემართება სიტყვებს, რადგან სწორედ სიტყვებია უპირველესად აზრების ნიშნები და ამის შემდეგ სხვა რაღაცები წარმოადგენენ მათ ნიშნებს (სიტყვისა), რაშიც ბელარდი დაწერილ ნიშნებს გულისხმობს. უფრო, ადრეულ ნაშრომში ბელარდი განსხვავებულ ინტერპრეტაციას გვთავაზობს. მისი ადრეული ნაშრომის მიხედვით უპირველესად სიტყვები არიან სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის ნიშნები, მეორედ მიემართებიან სურათ-ხატებს, ხოლო მესამედ კი ცნებებს. ვიტაკერის მიხედვით ბელარდის ორივე ინტერპრეტაცია გამოირიცხავს საგნის როლსა და მნიშვნელობას არისტოტელეს აღნიშვნის თეორიაში, რომელიც ერთ-ერთი აუცილებელი კომპონენტია. შდრ. Whitaker 1996, 20. შეიძლება ითქვას ვიტაკერის მოსაზრება, რომელიც თავის მხრივ ეყრდნობა ამონიუსს, ზუსტად ინტერპრეტირებს არისტოტელეს ტექსტს, რადგან არისტოტელეს მიხედვით ის, რაც უმთავრესად და უპირველესად აღნიშნება არის სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა, რომელიც ყველა ადამიანისთვის არს საერთო.

⁵ საინტერესოა, თავად დაწერის მიზეზიც. როგორც ისტორიული მოწმობებიდან ჩანს ამ ტექსტზე კომენტარების დაწერა სთხოვა მისმა მოწაფემ, გიომ ბერტოუმ, რომელსაც თომა პარიზში ასწავლიდა. გიომი, ლუვენში წმ. პეტრეს კოლეჯის რექტორად აირჩიეს და რადგანაც წასვლა მოუწია თომას სთხოვა, რომ აღნიშნულ ტექსტზე კომენტარები დაეწერა. არისტოტელეს აღნიშნულ ტექსტზე კომენტარების დაწერის მიზეზი თავად თომამ მიუთითებს თავისი კომენტარების დასაწყისში, სადაც მიიღვანს ურთავს წინ. თომა აღნიშნავს, რომ თავად ლუვენის საყვარელ რექტორს, ის, თომა აქვინელი, უსურვებს ჯანმრთელობასა და სიბრძნეში წარმატებას. თომა მიუთითებს, რომ ძალიან უხარია მისი სურვილი ახალ რამე შეისწავლოს. ამიტომაც, აქვინელი პირდაპირ წერს, რომ მისი სურვილის დაკმაყოფილების მიზნით, გასაჭირში ჩავარდა მრავალი სირთულის გამო, თუმცა არისტოტელეს *De interpretatione*-ზე კომენტარები დაწერა, მიუხედავად იმისა, რომ ბევრ ბუნდოვან ადგილს შეიცავდა. აქვინელის მიიღვნის მიხედვით, მისი ამ ნაბიჯის მიზანი იყო ამაღლებული საკითხები აეხსნა წარჩინებული სტუდენტებისთვის, რომელთაც სჭირდებოდათ განვითარება. თომა კი ამ კომენტარებს საჩუქრის სახით გადასცემდა მათ. შდრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, 357. *De Interpretatione*, იმ პერიოდში ხელოვნების ფაკულტეტზე, კურიკულუმის შემადგენელი ერთ-ერთი მთავარი ტექსტი იყო. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ აქვინელს სრულ ტექსტზე არ დაუწერია კომენტარები. მან მხოლოდ პირველი წიგნი დაწერა, რომელიც 15 თავს აერთიანებს და მეორე

ამბობს, შესაბამისად თავის ორიგინალურ მსჯელობას არ გთავაზობს კომენტარებში. აღნიშვნის თეორიასთან დაკავშირებითაც იგი უფრო არისტოტელეს ტექსტის ეგზეგეტიკას იძლევა და ზედმიწევნით მისდევს ფილოსოფოსის აზრს, იმასთან დაკავშირებით თუ რას მიემართება სიტყვა „უპირველესად“. თომას სიგნიფიკაციის თეორიაში აღნიშნული საკითხიდან გამომდინარე სამი ძირითადი კითხვა ჩნდება:

- რას აღნიშნავს წარმოთქმული ბგერა (სიტყვა) უპირველესად?
- რა არის სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა და რა როლი აქვს აღნიშვნის თეორიაში?
- როგორ აღნიშნავს წარმოთქმული ბგერა: კონვეცნიონალურად თუ ბუნებრივად?

თომას ინტერპრეტაცია ზუსტად მისდევს არისტოტელეს აზრს. თუმცა, თანამედროვე მკვლევრებთან მაგ. ო' კალაგანთან ვხვდებით თომას სიგნიფიკაციის თეორიის იმისგან განსხვავებულად წაკითხვის მცდელობას, რასაც თომა რეალურად აყალიბებს თავის კომენტარებში. შესაბამისად წინამდებარე კვლევის მიზანია, ერთი მხრივ, რეკონსტრუქცია მოვახდინო თომას აღნიშვნის თეორიისა და ზემოთ მოყვანილ სამ ძირითად კითხვას გავცე პასუხი. მეორე მხრივ კი წარმოვაჩინო კალაგანის ინტერპრეტაციის შეუთავსებლობა თომას აღნიშვნის თეორიასთან.

წიგნის პირველი ორი თავი. როგორც ცნობილია 1271 წლისთვის, თომამ შეწყვიტა ტექსტზე კომენტარების წერა, რადგან პარიზიდან ნეაპოლში მიდიოდა და ამის შემდგომ ადარც გაუგრძელებია. მისი დაწყებული კომენტარები მისმა მოწაფეებმა დაასრულეს. მდრ.: Torrell 2023, 259-260. თომა კომენტარების წერისას, უმეტესწილად ბოეციუსის ნაშრომებს დაეყრდნო. გარდა იმისა, რომ ბოეციუსის კომენტარები აქვინელის ხელთ არსებული პირველი თარგმანი იყო, სხვა მიზეზიც ჰქონდა ამას. როგორც ლ. ელდერსი მიუთითებს, იმ პერიოდში ბოეციუსის თარგმანითა და კომენტარებით ასწავლიდნენ უნივერსიტეტებში. ამიტომ გიომი და სხვა სტუდენტები შეჩვეული იყვნენ ბოეციუსს და რაიზე დაბნეულობა, რომ არ წარმოშობილიყო თომამაც თავისი კომენტარების ძირითადი ნაწილი ბოეციუსზე ააგო. მდრ. Elders 2023, 19.

1. *Significare*-ს თეორია

თომა აღნიშვნის თეორიას *De Interpretatione*-ს ტექსტის მეორე თავის პირველ მონაკვეთზე დაწერილ კომენტარებში გადმოგვცემს.

არისტოტელეს მიხედვით:

„ბგერები, რომლებიც ხმით წარმოიქმნებიან, არიან სულში წარმოქმნილი წარმოდგენების ნიშნები, ხოლო ანბანი არის ისევ ბგერების ნიშანი. და როგორც ყველას ერთი და იგივე ანბანი არა აქვს, ასევე ბგერებიც ყველასთვის ერთი და იგივე არ არის. მაგრამ ის, რაც ორივეს მიერ უპირველესად აღინიშნება, არის უმარტივესი სულში წარმოქმნილი წარმოდგენები, რომლებიც ყველა ადამიანისთვის საერთოა, და ასევე ესენი არიან საგნები, რომელთა ანარქულიც წარმოდგენებია.“⁶

არისტოტელე ამ მონაკვეთით, რამდენიმე უადრესად მნიშვნელოვან რამეს გვუბნება. უპირველესად იმაზე მიუთითებს, რაც სიგნიფიკაციისთვის არის მთავარი. წარმოთქმული ბგერა, არის სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის ნიშანი, ხოლო დაწერილი კი ხმოვანი ბგერის ნიშანს წარმოადგენს. ამათგან სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა ყველა ადამიანისთვის საერთოა, ხოლო ხმოვანი ბგერა ყველას განსხვავებული აქვს. წარმოთქმული ბგერით კი სწორედ ის აღინიშნება უპირველესად, რაც არის სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა.

თომასთვის აღნიშნულ მონაკვეთში, მთავარი მნიშვნელობა ენიჭება სულში წარმოქმნილ წარმოდგენასა და წარმოთქმულ ბგერას. არა რომელიმეს ცალკე არამედ ერთობლივად, რადგან ის, რაც სულში წარმოქმნილ წარმოდგენად ყალიბდება თუ არ გახმოვანდა წარმოთქმული ბგერით, სხვისთვის გაუგებარი დარ-

⁶ Aristotle. *De Interpretatione*, 16a.3-8: „Sunt ergo ea quae sunt in voce earum quae sunt in anima passionum notae, et ea quae scribuntur eorum quae sunt in voce. Et quemadmodum nec litterae omnibus eadem, sic nec eadem voces; quorum autem hae primorum notae, eadem omnibus passionibus animae sunt, et quorum hae similitudines, res etiam eadem.“

ჩება ყოველთვის. ამიტომ თომა მიუთითებს წარმოთქმული ბგერის მნიშვნელობაზე სულში წარმოქმნილ წარმოდგენასთან ერთად. ასეთ შემთხვევაში, თავისთავად ცხადია, იბადება კითხვა თუ რა არის ეს სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა და როგორ ესმის ის თომას?

1.1 სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა როგორც გონების ცნება და მისი როლი აღნიშვნის თეორიაში.

აქვინელის მიხედვით, ადამიანი ბუნებით განცალკევებული არსება (*animal solitarium*) რომ ყოფილიყო სულში წარმოქმნილი წარმოდგენები, რითიც საგნისადმი შესაბამისობა დგინდება, საკმარისი იქნებოდა მათ შესახებ აზრის ქონისთვის. თუმცა, რადგან ის ბუნებით პოლიტიკური და სოციალური არსებაა, აუცილებელი იყო, რომ ერთი ადამიანის ცნებები ცნობილი გამხდარიყო სხვისთვის, რისი განხორციელებაც წარმოთქმული ბგერით ხდება. თუმცა მხოლოდ მათი გამოთქმა არაფრის მომცემია, რადგან ადამიანების ერთად ცხოვრებისთვის, ასევე აუცილებელია, რომ წარმოთქმული ბგერები აღმნიშვნელები იყვნენ.⁷

თომას კომენტარის მიხედვით ცხადი ხდება, რომ სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა თავის როლს ასრულებს იმისდა მიუხედავად ადამიანი სოციალურ ცხოვრობს თუ არა. რადგან, როგორც ჩანს იგი სულს გარეთ არსებულ საგანთან პირდაპირ არის დაკავშირებული. ინდივიდუალურ დონეზე მისი ფუნქცია ადამიანისთვის საკმარისია. თუმცა ადამიანი არაა შემოზღუდული არსება, ამიტომ მან სიტყვით აუცილებლად უნდა გამოთქვას ის, რაც მის გონებაშია. თომას კომენტარის მიხედვით, თუკი ადამიანები შინაგან ცნებებს წარმოთქმული ბგერებით აგებინებენ სხვას და ეს ხმოვანი ბგერაც სულში წარმოქმნილ წარმოდგენას გამოთქვას,

⁷ მდრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, (1.1, 16a3-16a9): „Et, si quidem homo esset naturaliter animal solitarium, sufficerent sibi animae passionnes, quibus ipsis rebus conformaretur, ut earum notitiam in se haberet; sed, quia homo est naturaliter animal politicum et sociale, necesse fuit quod conceptiones unius hominis innotescerent alii, quod fit per vocem; et ideo necesse fuit esse voces significativas ad hoc quod homines ad invicem conviverent.“

გამოდის, რომ ცნება და სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა ერთი და იგივე რამეა. შეიძლება ითქვას, რომ ეს პარალელი უშუალოდ თომას ეკუთვნის, რადგან მსგავსი ფორმის გაიგივება არისტოტელესთან არ გვხვდება.

ამის შესახებ თომა პირდაპირ ამბობს, რომ თავად არისტოტელე, გონების ცნების, როგორც სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის შესახებ არ საუბრობს. თუმცა, თომა მიუთითებს არისტოტელეს *De anima*-ს ტექსტზე, სადაც ფილოსოფოსი სულის ყველა მოქმედებას *passiones* უწოდებს. თომა ამის საფუძველზე აღნიშნავს, რომ შესაძლებელია, მას ვუწოდოთ გონების ცნება, რადგან ფანტაზმების გარეშე ვერაფერს ვიგებთ, რაც მოითხოვს სხეულგბრივ განცდას.⁸

თომასთვის სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა არის ცნება. მისთვის არა მხოლოდ ცალკე აღებულ სულში წარმოქმნილ წარმოდგენას აქვს განსაკუთრებული მნიშვნელობა, არამედ თავად ტერმინ „*passiones*“. აქვინელი ორ მთავარ მიზეზს ასახელებს, რის გამოც არისტოტელე იყენებს „*passions*“ და არა „*intellectus*“.

Doctor Angelicus-ის მიხედვით:

„უპირველესად იმიტომ, რომ ადამიანს სურს აღნიშნოს შინაგანი ცნება, რაც სულში წარმოქმნილი წარმოდგენიდან წარმოიქმნება წარმოთქმული ხმით, სახელდობრ, სიყვარული ან სიძულვილი. მეორე შემთხვევაში, წარმოთქმული ბგერის სიგნიფიკაცია მიუთითებს, გონების ცნებაზე, რომელიც საგნისგან წარმოიშვება განცდის ან მთაბეჭდილების ფორმით.“⁹

⁸ ზღრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, (1.1, 16a3-16a9), 16: “Sed, quia non est consuetum quod intellectus conceptiones Aristoteles nominet passionem, ideo Andronicus posuit hunc librum non esse Aristotelis. Sed manifeste invenitur in I De anima quod passionem animae vocat omnes animae operationes, unde et ipsa conceptio intellectus passio potest dici, vel quia intelligere non est sine phantasmate, quod non est sine corporali passione.”

⁹ Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneia*, I. L.2, 16 (1.1, 16a3-16a9): “Tum quia ex aliqua animae passione provenit, puta ex amore vel odio, ut homo interiorem conceptum per vocem alteri significare velit, tum etiam quia significatio vocum refertur ad conceptionem intellectus secundum quod oritur a rebus per modum cuiusdam impressionis vel passionis.”

ამ შემთხვევაში სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის მეორე მიზეზი არის მნიშვნელოვანი. სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა, იმგვარი რამაა, რაც გონების გარეთ არსებულ რეალობას გონებაში აქცევს და ადამიანისთვის ხელმისაწვდომს ხდის. სულში წარმოქმნილ წარმოდგენას თავდაპირველი არსებობისთვის ექსტრამენტალური საგანი სჭირდება, რადგან მის გარეშე ის უბრალოდ ვერ წარმოიშვება. მისი წარმოშობა კი სხეულებრივი შეგრძნებების საშუალებით ხდება, როგორც თომა ამბობს, განცდით ან შთაბეჭდილების ფორმით. ორივე მათგანის მისაღებად აუცილებელია გრძნობათა ორგანოები, რაზეც ეს განცდა თუ შთაბეჭდილება აისახება. არისტოტელეს ტექსტზე დაყრდნობით, რომელიც ზემოთ მოვიყვანე, ცხადი ხდება, რომ თუკი წარმოთქმული ბგერა არის ნიშანი სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის, ეს უკანასკნელი გამოდის საგნის ნიშანი გონებაში, საგნის მსგავსება.

თომა პირდაპირ მიუთითებს ცნებისა და საგნის მსგავსებაზე:

„დაწერილი ასოები არიან ნიშნები წარმოთქმული ბგერისა და მსგავსადვე წარმოთქმული ბგერა სულში წარმოქმნილი წარმოდგენისა. თუმცა სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა არის საგნის მსგავსება, რომელი საგანიც არ შეიმეცნება სულის მიერ თუ არა შეგრძნებებში ან ინტელექტში არსებული მსგავსებისა.“¹⁰

სიტყვა „ნიშანზე“ საუბრისას, საკმაოდ საინტერესო და მნიშვნელოვან მომენტზე შეგვიძლია ყურადღება გავამახვილოთ. მართალია, აქვინელთან „ნიშანი“, როგორც *signum* არ გვხვდება, მაგრამ, ტექსტში მოხსენიებული *notae*¹¹ იმავე შინაარს ატარებს,

¹⁰ Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 19 (1.1, 16a3-16a9): „Ubi attendendum est quod litteras dixit esse notas, id est signa, vocum, et voces passionum animae similiter; passionem autem animae dicit esse similitudines rerum. Et hoc ideo, quia res non cognoscitur ab anima nisi per aliquam sui similitudinem existentem vel in sensu vel in intellectu.“

¹¹ აღნიშნულ ტერმინს აქვინელი ბოეციუსის თარგმანის ზეგავლენით იყენებს, რადგან ბერძნული სიტყვების σῆμα (სიმბოლო) და σημεῖον (ნიშანი, ნიშნავს) ბოეციუსს ნათარგმნი აქვს როგორც notae. თითქმის 7 საუკუნის განმავლობაში ამ ტერმინის ასეთი თარგმნის გამო დასავლური ფილოსოფიისთვის დაფარული იყო სხვაობა არ ტერმინებს

რასაც *signum*, რომელსაც ავგუსტინე განიხილავს როგორც რაიმეს ნიშანს, რაც არის აღმნიშვნელი. ეს „ნიშანიც“ ამ კონტექსტით არის საინტერესო. ავგუსტინე *De Doctrina Christiana* – ში ორგზის მიუთითებს ნიშნის შესახებ:

- ნიშნები მიუთითებენ საგნებზე, რომლებიც გამოიყენებიან რაიმეს აღსანიშნავად: „*signa, res quae ad significandum aliquid adhibentur*“¹²
- ნიშანი არის რაღაც, რაც საგნის მიერ შემოთავაზებულ შეგრძნებებს, გარდაქმნის სხვა რაღაცად და მოაქვს გონებაში: „*Signum est enim res praeter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire.*“¹³

აქვინელიც სწორედ იმავეს გულისხმობდა, როდესაც *passiones* შესახებ საუბრობდა. ნიშანს, რომელმაც რაღაც ინფორმაცია უნდა მოიტანოს გონებაში დასამაბი საგნებისგან აქვს შთაბეჭდილების ფორმით ან განცდით. ა. ტაბარონის მიხედვით ავგუსტინეს ეს პარადიგმა კომბინირებული იყო ყოველგვარი მცდელობის გარეშე არისტოტელეს ნათქვამთან. მისი მიხედვით *significare* ნიშნავს, ცნების ფორმირებას ორივესთვის, ვინც წარმოშობს ნიშანს (მოსაუბრე) და ვინც იღებს მას (მსმენელი).¹⁴ ნიშნის შესახებ მსჯელობა ლოგიკურად უკავშირდება აღნიშვნის თეორიას, რადგან თავად ტერმინშივე ჩანს, რომ რაიმეს აღნიშვნა, მის ნიშნად გახდომას გულისხმობს და იმის გამოთქმას, რასაც აღნიშნავს. ამდენად შემდეგ თავი თომას აღნიშვნის თეორიას დაეთმობა.

2. თომას *Significare*-ს თეორია

თომასთვის სამი უმთავრესი კომპონენტი არსებობს რაიმეს აღნიშვნისთვის:

შორის, რომელიც არა მხოლოდ ტერმინოლოგიურ, არამედ შინაარსობრივ სხვაობასაც იძლევა. შდრ. Kretzmann 1972, 5.

¹² შდრ.: Augustine. *De Doctrina Christiana*, I. 11. 2. 11.

¹³ შდრ.: Augustine. *De Doctrina Christiana*, II. 1. 1, 5-7.

¹⁴ შდრ.: Tabarroni 1989, 197.

1. წერა (*Scripturam*),
2. წარმოთქმულ ბგერება (*voces*),
3. სულში წარმოქმნილ წარმოდგენები (*passions animae*).

სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის შესახებ კი აკონკრეტებს:

„ამ უკანასკნელით ხდება საგნების მოაზრება, რადგან წარმოდგენა არის რაღაც, ქმედების შთაბეჭდილებიდან და ამდენად სულში წარმოქმნილ წარმოდგენას თავისი წარმოშობა საგნებისგან აქვს.“¹⁵

თომასთვის სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა არის არა უბრალოდ საგნის მსგავსება, რომელზეც აქამდე გვექონდა საუბარი, არამედ იმგვარი რამ რითიც ამ საგნის შემეცნება ხდება შესაძლებელი. თომას აღნიშნული კომენტარის საფუძველზე გამოდის, რომ ადამიანს შემეცნებისთვის აუცილებლად სჭირდება სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა, რადგან თუ მისი მეშვეობით მოიპოვება საგანი და აქვინელის მიხედვით ინტელექტის ორგვარი მოქმედებიდან პირველი საგნის ესენციის გაგება არის, თავისთავად ცხადია, რომ ამ ესენციის გაგება სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის გარეშე ვერ მოხდება.¹⁶ ამიტომ იგი ინტელექტის პირველივე მოქმედების პროცესშივეა ჩართული და დანარჩენ ორ მოქმედებაშიც ცენტრალურ როლს ასრულებს.

¹⁵ Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 12: „Est ergo considerandum quod circa primum tria proponit, ex quorum uno intelligitur quantum. Proponit enim Scripturam, voces et animae passionem, ex quibus intelliguntur res. Nam passio est ex impressione alicuius agentis; et sic passionem animae originem habent ab ipsis rebus.“

¹⁶ თომა თავისი კომენტარების შესავალში აღნიშნავს ინტელექტის სამგვარი მოქმედების შესახებ და ამ სამ მოქმედებას უკავშირებს არისტოტელეს სამ სხვადასხვა ნაშრომს. თომას მიხედვით ინტელექტის პირველი მოქმედება დაკავშირებულია მარტივი საგნის შემეცნებასთან. სხვაგვარად, საგნის ესენციის გაგებასთან. ინტელექტის მეორე მოქმედება უკავშირდება დაყოფა-გაერთიანებას, ხოლო მესამე ოპერაცია კი დაკავშირებულია მსჯელობასთან ან ახსნა-განმარტებასთან. მესამე მოქმედება გულისხმობს, ადამიანის მიერ, რაც უკვე იცის მასზე მსჯელობით, რაღაც ახალის შემეცნებასა და გაგებას. შტრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L. 1 (1.1, 16a1-16a2): „una quidem quae dicitur indivisibilem intelligentiam, per quam scilicet intellectus apprehendit essentiam uniuscuiusque rei in se ipsa, alia est autem operatio intellectus componentis et dividensis; additur autem et tertia operatio ratiocinandi, secundum quod ratio procedit a notis ad inquisitionem ignotorum.“

სწორედ ამაზე მიუთითებს თომა *De Interpretatione*-ს კომენტარში:

“ამგვარად, აქ ხამს სულში წარმოქმნილი წარმოდგენების ინტელექტის ცნებებად მოაზრება, სადაც არსებითი სახელებიც, ზმნებიცა და მეტყველებაც აღნიშნავენ ინტელექტის ამ ცნებებს, უშუალოდ, არისტოტელეს მოსაზრების მიხედვით. მათგან არცერთს ძალუძს, უშუალოდ, თავად საგნის აღმნიშვნელად ყოფნა, როგორც თავად აღნიშვნის ფორმიდან (*modo*) ჩანს. არსებითი სახელი ადამიანი აღნიშნავს ადამიანის ბუნებას სინგულარობიდან აბსტრაქციაში. ამდენად შეუძლებელია, რომ იყოს სინგულარული ადამიანის უშუალოდ აღმნიშვნელი. პლატონიკოსების მითითებით, ის აღნიშნავს ცალკეულ იდეას კაცისას, მაგრამ არისტოტელეს მიხედვით, კაცი აბსტრაქციაში რეალურად არ არსებობს, არამედ მხოლოდ გონებაში. ამიტომ არისტოტელესთვის აუცილებელი იყო ეთქვა, რომ წამოთქმული ბეერები აღნიშნავენ უშუალოდ ინტელექტის ცნებებს და საგნებს მათი შუამავლობით.”¹⁷

წინამდებარე კომენტარი წარმოადგენს თომას აღნიშვნის თეორიას. კომენტარიდან რამდენიმე დეტალს ვიგებთ. თომა, უკვე პირდაპირ გვუბნება, რომ სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა გონების ცნებად უნდა მოვიაზროთ. აქვინელის მიხედვით ზმნა, არსებითი სახელი და მეტყველება, რომელიც შეგვიძლია წარმოთქმულ სიტყვად წარმოვაჩინოთ, საჭიროა იმისთვის, რომ გონების ცნება აღნიშნოს. არსებითი სახელი და ზმნა არიან ის მთავარი საფუძვლები რისგანაც ენუნსიაციური გამოთქმა შედგება. არა უბ-

¹⁷ Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 15: „ideo oportet passionem animae hic intelligere intellectus conceptiones, quas nomina et verba et orationes significant immediate, secundum sententiam Aristotelis. Non enim potest esse quod significant immediate ipsas res, ut ex ipso modo significandi apparet: significat enim hoc nomen homo naturam humanam in abstractione a singularibus. Unde non potest esse quod significet immediate hominem singularem; unde Platonici posuerunt quod significaret ipsam ideam hominis separatam. Sed quia hoc secundum suam abstractionem non subsistit realiter secundum sententiam Aristotelis, sed est in solo intellectu; ideo necesse fuit Aristoteli dicere quod voces significant intellectus conceptiones immediate et eis mediantibus res.“

რალოდ გამოთქმა მთლიანად, არამედ მისი ცალკეული ნაწილებიც კი იმისკენაა მიმართული, რომ აღნიშნოს გონების ცნება. თომას აღნიშნული მსჯელობით შეიძლება ასეთი სურათი მივიღოთ. ერთი მხრივ საგანი, რომელიც ექსტრამენტალურ ობიექტს წარმოადგენს, არის საწყისი წერტილი გონების ცნებისთვის, რადგან როგორც თომა ამბობს, ცნებას წარმოშობა საგნებისგან აქვს. აქვინელისთვის ცნება თავის მხრივ, წარმოადგენს არა მხოლოდ საგანის იგივეობას გონებაში, არამედ იმასაც რითიც ეს საგანი მოიწოდება. საბოლოოდ კი მოაზრებული საგანი, რაც არის ცნება აღნიშნება არსებითი სახელისა და ზმნისგან შემდგარი გამოთქმით, რომელიც თავის მხრივ მსმენლის გონებაში გაგებას აფუძნებს.

სიგნიფიკაციაც თომასთვის სწორედ ამას ნიშნავს. აუცილებელია, რომ ჩამოყალიბდეს ცნება, რათა შესაძლებელი იყოს გამოთქმულმა სიტყვამ რამე აღნიშნოს. თუკი ცნების ჩამოყალიბება არ მოხდება, არა მხოლოდ გაგება, არამედ აღნიშვნაც არ იქნება. ამიტომაც მიუთითებს აქვინელი *De Potentia*-ში, რომ ინტელექტუალური ქმედება სიტყვის წარმოშობის, ჩამოყალიბების გარეშე, არის უბრალოდ ფიქრი, მოაზრების გარეშე.¹⁸

ე. ჯ. ეშვორსი, მიუთითებს თუ რამხელა მნიშვნელობა აქვს თომას ნააზრევში სიგნიფიკაციისათვის მოაზრებას. ეშვორსის მიხედვით, თომას კომენტარებში ვხვდებით სიგნიფიკაციის მეტად ჩვეულებრივ განსაზღვრებას, რისი მიხედვითაც აღნიშვნა არის მოაზრების დაფუძნება.¹⁹

¹⁸ მდრ.: Thomas Aquinas. *De Potentia*, q.9.a9.c: „Ipsum enim intelligere non perficitur nisi aliquid in mente intelligentis concipiatur, quod dicitur verbum; non enim dicimur intelligere, sed cogitare ad intelligendum.“ თომა ამ შემთხვევაში მენტალურ სიტყვას ფილოსოფიური თვალსაზრისით იყენებს, თუმცა ცხადია მას თეოლოგიური მნიშვნელობა არ ეკარგება ამის მიუხედავად. თომასის რაიმეს შემეცნებაისას რა ფუნქციაც გონების ცნებას აქვს ზუსტად იგივე აქვს მენტალურ სიტყვას, რადგან ცნება და მენტალური სიტყვა ერთი და იგივეა აქვინელთან.

¹⁹ მდრ.: Ashworth 1991, 44. ე. ჯ. ეშვორსი აღნიშვნის საინტერესო განმარტებას გვთავაზობს, სადაც ფაქტობრივად წარმოაჩენს იმ ორ უმთავრეს კომპონენტს, რომლებიც აქვინელის კომენტარებიდან იკითხება. კერძოდ, აღნიშვნა როგორც გაგების დაფუძნება და ცნების აღნიშვნა.

პ.3. სპადე სიგნიფიკაციას მოიხსენიებს, როგორც კაუზალური რელაციის სახეს.²⁰ სპადეს მიხედვით, სიგნიფიკაცია არის ტერმინთა ფსიქო-კაუზალური თვისება, რომელმაც მრავალი უთანხმოება და კამათი შემოიტანა შუა საუკუნეების სემანტიკაში. ავტორს ამის მთავარ წყაროდ მიაჩნია ბოეციუსის *De Interpretatione* 16b.19 ლათინურენოვანი თარგმანი, სადაც საუბარია იმაზე, რომ დამოუკიდებლად წარმოთქმული ზმნები არიან არსებითი სახელები და აღნიშნავენ რაღაცას. ვინც საუბრობს, აფუძნებს გაგებას და ის, ვინც ისმენს ჩერდება მასზე. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მოსაუბრის მიერ მსმენლის გონებაში ხდება გაგების დაფუძნება. ფსიქოლოგიური პერსექტივით კი აღნიშვნა „მნიშვნელობის“

ეშვორსის მიხედვით, არისტოტელე სიგნიფიკაციის ორ მთავარ კომპონენტზე მიუთითებს. პირველი კომპონენტი დაკავშირებულია იმასთან, რომ აღნიშვნა არის გაგების წარმოშობა ან დაფუძნება. ეშვორსი მიიჩნევს, რომ ამაზე მითითება ხაზს უსვამს არა მოლაპარაკეს, არამედ მსმენელს. თუმცა, ამ შემთხვევაში მთავარი მოქმედი ფიგურა არის ის ვინც გამოთქვას რაიმეს. რადგან შესაძლებელია, რომ კვნესა და ცხოველთა ხმებიც მიგვეჩნიო, როგორც აღნიშვნელი, რამდენადაც მსმენელი იგებს ამ ხმებსაც მათი მოსმენისას. შდრ.: Ashworth, 2003, 81-82 ეშვორსი თავის მსჯელობაში საუბრობს იმასთან დაკავშირებით, რომ ყველა გამოთქმული ბგერა, შესაძლოა რაღაცას აღნიშნავდეს და ამ შემთხვევაში მხოლოდ მოსაუბრე არის მოქმედი პირი. ამის საილუსტრაციოდ კი ორი მაგალითი მიჰყავს. ერთი, ცხოველების ხმებსა და კვნესას უკავშირდება. აქ ეშვორსი აქვინელს ემყარება. თომა მიუთითებს, რომ ცხოველთა ხმები თუ ავადმყოფის კვნესა ბუნებრივად აღნიშნავს ადამიანის განცდებს. თომა არ უარყოფს, რომ ისინი რაღაცას აღნიშნავენ, მაგრამ აღნიშვნელები იმ თვალსაზრისით, რომ გაგება დააფუძნონ არ არიან. რადგან არც კვნესის დროს გამოცემული ბგერები და არც ცხოველის გამოცემული ხმა არაფერს ხდის გასაგებს. გასაგებს. შდრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I L2, 1.1, 16a3-16a9, 15: „et verum est quod huiusmodi passiones significant naturaliter quaedam voces hominum, ut gemitus infirmorum et alia similia.“

სწორედ ამიტომ, ეშვორსი *De interpretatione*-ს ტექსტის მეორე გამორჩეულ ნაწილზე საუბრისას (16a3-4) მიუთითებს წარმოთქმული ბგერების ნიშნად სახელდებაზე. მისი მიხედვით აღნიშნული განსაზღვრება ხაზს უსვამს და წარმოადგენს მოსაუბრის ინტელექტუალურ შესაძლებლობას და განზრახვას, რაც აღნიშვნის ქმედების ცენტრალური ნაწილია. მსმენელს უნდა ჰქონდეს უნარი, რომ რაც მის გონებაში არის მოაზრებული და აღნიშნული ის იმგვარად გადმოსცეს, რომ სხვისთვისაც იყოს გასაგები. რადგან, შესაძლოა, ადამიანს შესწევდეს სხვისთვის რაიმეს ახნის ძალა, თუმცა მისი განზრახვა არ იყოს ეს და ის რაც თავისთავად უკვე გაგებული და აღნიშნულია, სხვისთვის დარჩეს გაუგებრად. ამგვარი სწორედ ცხოველთა ხმები და კვნესა, რაც მიუთითებს განსაკუთრებული შეგრძნებებისა და განცდების მდგომარეობას, როგორიცაა შიში და ტკივილი. მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ ბუნებრივად აღნიშნავენ, ისინი არ არიან დაკავშირებულნი ცნებებთან და შესაბამისად მხოლოდ ენის ნაწილს წარმოადგენენ. შდრ.: Ashworth 2003, 81-82.

²⁰ შდრ.: Spade 2008, 188.

მსგავსებით შეიძლება შეგვხვდეს თანამედროვეობაში, თუმცა აღნიშვნა არ არის „მნიშვნელობა“.²¹

საინტერესო სპადეს სიტყვებში ისაა, რომ იგი, ამ მხრივ, მისდევს აქვინელის აზრს. მართალია თომა აღნიშვნის ფსიქოლოგიურ პერსპექტივაზე არ გვესაუბრება, მაგრამ მასთანაც აღნიშვნის განსაზღვრება სწორედ მოაზრების დაფუძნებაა. ვფიქრობ, თავად მოსაუბრისა და მსმენლის პასაჟი ბუნებრივად გულისხმობს ფსიქოლოგიური მომენტის შემოტანას, რადგან ის ვინც საუბრობს ყურადღებას იქცევს და რაღაც წერტილზე აჩერებს მსმენლის გონებასა და ნებას. ფსიქოლოგიური ფაქტორი კი სწორედ ამ ყურადღების გაჩერებაში მდგომარეობს, რომელსაც შემდეგ უკვე გაგების დაფუძნება, სხვაგვარად რაღაცის შემეცნება მოსდევს.

იმის გარკვევის შემდეგ, თუ რას ნიშნავს თომასთვის სიგნიფიკაცია მნიშვნელოვანია განვიხილოთ თუ რისი სიგნიფიკაცია ხდება უპირველესად, რადგან თავად აღნიშვნის პროცესი სრულად მასზეა დამოკიდებული.

2.1 რას აღნიშნავს წარმოთქმული სიტყვა უპირველესად?

თომაზე ზემოთ მოყვანილ მთავარ კომენტარში²² მიუთითა, რომ არსებითი სახელი, ზმნა და გამოთქმა უშუალოდ არ აღნიშნავენ საგანს. თუ უშუალოდ არ შეუძლიათ საგნის აღნიშვნა, მაშინ

²¹ მდრ.: Spade 2008, 188.

²² მდრ.: „ამგვარად, აქ ხამს სულში წარმოქმნილი წარმოდგენების ინტელექტის ცნებებად მოაზრება, სადაც არსებითი სახელებიც, ზმნებიცა და მეტყველებაც აღნიშნავენ ინტელექტის ამ ცნებებს, უშუალოდ, არისტოტელეს მოსაზრების მიხედვით. მათგან არცერთს ძალუძს, უშუალოდ, თავად საგნის აღმნიშვნელად ყოფნა, როგორც თავად აღნიშვნის ფორმიდან (modo) ჩანს. არსებითი სახელი ადამიანი აღნიშნავს ადამიანის ბუნებას სინგულარობიდან აბსტრაქციაში. ამდენად შეუძლებელია, რომ იყოს სინგულარული ადამიანის უშუალოდ აღმნიშვნელი. პლატონიკოსების მითითებით, ის აღნიშნავს ცალკეულ იდეას კაცისას, მაგრამ არისტოტელეს მიხედვით, კაცი აბსტრაქციაში რეალურად არ არსებობს, არამედ მხოლოდ გონებაში. ამიტომ არისტოტელესთვის აუცილებელი იყო ეთქვა, რომ წარმოთქმული ბგერები აღნიშნავენ უშუალოდ ინტელექტის ცნებებს და საგნებს მათი შუამავლობით.“ Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 15.

რას აღნიშნავენ უშუალოდ? ან იქნებ ამგვარად აღნიშვნა არ შეუძლიათ მათ?

ეს საკითხი, იმ მრავალს შორის ერთ-ერთია, რომელმაც მნიშვნელოვანი პოლემიკა გამოიწვია შუა საუკუნეებში. თომას პირდაპირი და ცალსახა პასუხი აქვს იმასთან დაკავშირებით თუ უშუალოდ და უპირველესად, რას აღნიშნავს წარმოთქმული სიტყვა, ისევე, როგორც დაწერილი.

თომა მიუთითებს:

„არსებითი სახელი ადამიანი აღნიშნავს ადამიანის ბუნებას სინგულარობიდან აბსტრაქციაში. ამდენად შეუძლებელია, რომ იყოს სინგულარული ადამიანის უშუალოდ აღმნიშვნელი. პლატონიკოსების მითითებით, ის აღნიშნავს ცალკეულ იდეას კაცისას, მაგრამ არისტოტელეს მიხედვით, კაცი აბსტრაქციაში რეალურად არ არსებობს, არამედ მხოლოდ გონებაში. ამიტომ არისტოტელესთვის აუცილებელი იყო ეთქვა, რომ წამოთქმული ბგერები აღნიშნავენ უშუალოდ ინტელექტის ცნებებს და საგნებს მათი შუამავლობით.“²³

თომას კომენტარის მიხედვით ირკვევა, რომ წარმოთქმული სიტყვა, აღნიშნავს უპირველესად და უშუალოდ ცნებას და მხოლოდ ცნების მეშვეობით საგანს. წარმოთქმულ სიტყვას უშუალო წვდომა არ აქვს საგანთან, რადგან იგი სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის, ე.ი. ცნების ნიშანია და არა საგნის. მას უშუალო კავშირი ცნებასთან აქვს და სწორედ ამიტომ აღნიშნავს მას უპირველესად. ამ კომენტარიდან კი ცნების კიდევ ერთი მნიშვნელობა გამოიკვეთა. იმის გარდა, რომ ის რაღაცის მოაზრებისთვის არის მთავარი თომას მიხედვით, ის ასევე მთავარია იმისთვის, რომ

²³ Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 15: „significat enim hoc nomen homo naturam humanam in abstractione a singularibus. Unde non potest esse quod significet immediate hominem singularem; unde Platonici posuerunt quod significaret ipsam ideam hominis separatam. Sed quia hoc secundum suam abstractionem non subsistit realiter secundum sententiam Aristotelis, sed est in solo intellectu; ideo necesse fuit Aristoteli dicere quod voces significant intellectus conceptiones immediate et eis mediantibus res.“

წარმოთქმულმა სიტყვამ საგანი აღნიშნოს. გარეგნულად, როდესაც ადამიანი საუბრობს და რაიმე საგნის შესახებ მსჯელობს, თავისთავად ცხადია, ჩანს, რომ იმას რასაც ამბობს უშუალოდ საგანს მიემართება, თუმცა თომა გვეუბნება, რომ ეს ასე არაა. ამის ილუსტრაციაა არსებითი სახელი ადამიანის მოყვანაც, რომელიც აღნიშნავს სინგულარობიდან აბსტრაქციაში, რაც გულისხმობს იმას, რომ იგი არა სინგულარულს, არამედ მის ცნებას აღნიშნავს უპირველესად, რაც არისტოტელეს განსაზღვრებით გონებაში არსებობს.

თომას მსჯელობის მიხედვით აღნიშვნისთვის სამი მთავარი კომპონენტი ჩანს, რომელთაგანაც პირველია საგანი, როგორც წყარო საიდანაც ჩნდება მეორე კომპონენტი ე.ი. საგნის მოაზრების შედეგად ამ საგნის ცნება და ბოლოს თავად ამ ცნების აღნიშვნა.²⁴

თომას აღნიშნულ აზრს არ იზიარებდა ყველა. ძირითადი დავა მიმდინარეობდა იმაზე, რომ წარმოთქმული ბგერები უშუალოდ და უპირველესად აღნიშნავენ საგანს (სინგულარულს) და არა ცნებას. ო'კალაგანი აქვინელის ამ კომენტარის საფუძველზე ცდილობს ამ უკანასკნელი აზრის წარმოჩენას მიუხედავად იმისა, რომ მის მსჯელობაში ერთი შეხედვით მრავალი თანხვედრა ჩანს

²⁴ გ. კლიმა საუბრობს სიგნიფიკაციის განსაზღვრებაზე და მიუთითებს, რომ ის არის საგნის ცნება. ცნება, რომელზეც გამოთქმა ხორციელდება ადამიანის ნებით, რომ მისი აღმნიშვნელი ტერმინი წარმოიშვას. კლიმას მიხედვით, ამის გასაგებად თუ როგორ ხდება ეს ყველაფერი აუცილებელია ვიცოდეთ ოთხი რამ, რაც ფუნდამენტურია იმისთვის, რომ რასაც ადამიანი გამოთქვამს აღმნიშვნელი იყოს. ავტორის თანახმად, ეს ოთხი რამ არის: საგანი, საგნის ცნება, გამოთქმა და გამოთქმის გაერთიანება საგნის ცნებასთან. მისი მითითებით, რაც საგნად იწოდება არის ექსტრამენტალური საგანი, რომელსაც გონება საგნის იდეისა თუ ხატის მეშვეობით იმეცნებს. ამის საილუსტრაციოდ კლიმას მოჰყავს არისტოტელეს ცნობილი ქვის მაგალითი *De anime*-დან, რომელის მიხედვითაც, “არა თავად ქვა, არამედ ქვის ფორმა წარმოჩინდება სულში.” არისტოტელე 2001, 431b-432a.

კლიმას მიხედვით, რასაც ჩვენ ცნებას უწოდებთ არის იდეა თუ მსგავსება საგნისა, რასაც არისტოტელე თავის მხრივ ქვის ფორმას უწოდებდა. თუკი ეს ცნება არის საგნის მსგავსება, რომელიც აღინიშნება გამოთქმული სიტყვით, გამოდის, რომ სიგნიფიკაცია ხდება გაერთიანებული გამოთქმასთან და გამოთქმა კი აღმნიშვნელი. შდრ.: Klima 2007, 67. კლიმას მსჯელობაში შეიძლება ითქვას სრულად არის წარმოჩენილი ის მომენტები, რომლის შესახებაც საუბრობს თომა თავის კომენტარებში.

აქვინელის ინტერპრეტაციასთან. ამიტომ შემდეგ ქვეთავში ო'კალაგანის ინტერპრეტაციას განვიხილავთ.

2.2 ო'კალაგანის ინტერპრეტაცია

ო'კალაგანი, ორი მთავარი მიმართულებით განიხილავს თომას ტექსტს. პირველ ნაწილში ის ყურადღებას ამახვილებს თომას სიტყვებზე სინგულარობიდან აბსტრაქირებული ადამიანის აღნიშვნის შესახებ. ხოლო მეორე ნაწილში საუბრის, ინტელიგიბელური ფორმა-სახეებისა და ცნების ურთიერთმიმართებაზე. კალაგანის მსჯელობიდან პირველი მიმართულება არის განხილვისთვის მნიშვნელოვანი.

ო'კალაგანი თავდაპირველად, გადმოგვცემს იმას, რაც აქვინელს უწერია კომენტარში და შემდგომ გვთავაზობს მის ინტერპრეტაციას. ავტორის მიხედვით თომა მიუთითებს, რომ ზოგადი ხმოვანი ტერმინები აღნიშნავენ ინტელექტის ცნებას და ცნების შუამავლობით, სულ გარეთ არსებულს საგნებს. თომას პოზიცია არისტოტელეს მოსაზრებასთან დაკავშირებით მიმართულია იმაზე, რომ ზოგადი ტერმინები აღნიშნავენ თავიანთ *modus significandi*-ს. ზოგადი ტერმინები არ აღნიშნავენ სულს გარეთ მყოფ ზოგად საგნებს ან პლატონურ იდეებს. ტერმინების ზოგადობა აღებულია ადამიანის მოქმედებიდან, რომელმაც იცის სინგულარული საგნები ზოგად ცნებაში. ექსტრამენტალური საგანი აღნიშნული არსებითი სახელით „ადამიანი“ არის სოკრატე, ან ელენე ან პლატონი, ან არისტოტელე, ყველა სინგულარული არსება და არა ზოგადი პლატონური იდეა.

ო'კალაგანის მსჯელობით, *Significata*-ს მეტად ფორმალური აზრით, ზოგადი ხმოვანი გამოთქმის გამოყენებისას, უნდა აღვნიშნოთ მისი სუპოზიცია ერთეულ გამოთქმაში, სადაც სუპოზიცია, თანამედროვე ტერმინოლოგიას თუ გავითვალისწინებთ, ახლოს დგას „მიითებებასთან“ (reference). თავისი აზრის საილუს-

ტრაციოდ ოკალაგანს მოჰყავს სხვადასხვა მაგალითები. ერთ-ერთ მაგალითად წარმოგვიდგნეს, არისტოტელეს, რომელზეც გვეუბნება, რომ ადამიანი, რომელიც იყო პლატონის მოსწავლე ალექსანდრეს მასწავლებელი და დააარსა ლიცეუმი დაწერა *De interpretatione. Significata* ადამიანი, არის არისტოტელეს ადამიანური ბუნება მაშინ, როდესაც მისი სუპოზიცია არის სინგულარული არსება არისტოტელე. წინადადებაში, ადამიანი რომელმაც ასწავლა არისტოტელეს, ჩავარდა სირაკუზის მისიისას, დააარსა აკადემია და არ დასწრებია სოკრატეს სიკვდილს, აქ ადამიანი აღნიშნავს პლატონის ადამიანურ ბუნებას და პლატონის სუპოზიტს. ავტორის მითითებით ადამიანური ბუნების საერთო მახასიათებლების გამო არისტოტელესა და პლატონში, „ადამიანი“ არის საერთო აღმნიშვნელი ამ ორ წინადადებაში, თუმცა მათი სუპოზიცია განსხვავდება ამ ორ კონტექსტში. ოკალაგანი ამ მაგალითების მოყვანის საფუძველზე ფიქრობს, რომ თომა სწორედ სინგულარულზე, ე.ი სუპოზიციაზე (საგანზე) მიუთითებს და არა იმაზე, რაც თავად კომენტარში უწერია. ავტორის სიტყვებით, თუკი დავაკვირდებით თომას კომენტარებს, ნათელია, რომ სიგნიფიკაცია სულს გარეთ მყოფი საგნებისადმი ჩანს, რომ არაა გამოყენებული ტექნიკური თვალსაზრისით, არამედ მეტად არაფორმალურად.

ავტორის აზრით, თომა წერს, რომ ადამიანი აღნიშნავს ადამიანურ ბუნებას სინგულარულიდან აბსტრაქციაში, რომელი აბსტრაქციაც დაკავშირებულია გონების ცნებასთან. ოკალაგანის მითითებით აქვინელი ამ მონაკვეთში საუბრობს, რომ ადამიანი აღნიშნავს ადამიანურ ბუნებას ერთეულ საგანში თუმცა ავტორის აზრით თომა აქ გულისხმობს იმას, რომ ზოგადი ხმოვანი გამოთქმა ადამიანი, არ აღნიშნავს სინგულარულ ადამიანს მედიაციის გარეშე. კალაგანისთვის ეს საკმარია იმის სათქმელად, რომ თომასთვის ის აღნიშნავს შუამავლის გარეშე გონების ცნებას, რომელსაც ავტორი თავისი ინტერპრეტაციის ბოლოსკენ კვლავ უბრუნდება და ამბობს, რომ ის აღნიშნავს საგნებს გონების ცნების

მედიაციით. ამ ნაწილში ავტორი ეთანხმება თომას, რადგან წარმოთქმული ბგერები ნამდვილად აღნიშნავენ საგნებს გონების ცნების საშუალებით. თუმცა კალაგანი ბოლოსკენ სხვა აზრს ავითარებს.

ო'კალაგანი შეფასებით თომა ტერმინ სინგულარულს თავისი კომენტარის ბოლოში არ იყენებს საგნების (ობიექტის) დასახასიათებლად. ამის გამო, იგი მიიჩნევს, რომ თომას გონებაში სინგულარული ადამიანი ჰქონდა და არა ადამიანური ბუნება ამ ადამიანებისა.²⁵ დასკვნის სახით კი მიუთითებს „მე მსურს წარმოვაჩინო ფუნდამენტური სტრუქტურა, როგორც ინტერპრეტირებდა თომა, კერძოდ, რომ სიტყვები აღნიშნავენ საგნებს, აღნიშვნით, შუამავლის გარეშე, ცნებებს, რომლებიც წარმოშობენ ამ საგნების გაგებას.“²⁶

კალაგანის თანახმად, გამოდის, რომ თუკი აქვინელს გონებაში ჰქონდა სინგულარული და არა ადამიანური ბუნება და რაც მან ადამიანური ბუნების აღნიშვნის შესახებ თქვა, მის ნაცვლად სინგულარული მოიაზრება, მაშინ წარმოთქმული სიტყვა შუამავლის გარეშე აღნიშნავს სინგულარულს, ე.ი. საგანს.

უნდა აღინიშნოს, რომა აქვინელი თავისი კომენტარის მიხედვით საპირისპიროს საუბრობს. თომას ტექსტიდან ცხადად ჩანს, რომ ის საუბრობს რაღაც იმგვარზე, რაც სინგულარულ საგანს ეკუთვნის თუმცა მისგან აბსტრაქტირებულია და ამდენად არსებითი სახელი ამ სინგულარულს კი არა მისგან აბსტრაქტირებულ რაღაცას აღნიშნავს.

²⁵ შტრ.: O'Callaghan 1997, 505-509.

²⁶ შტრ.: O'Callaghan 1997, 511: "However, for my purposes here, I want to focus on this fundamental structure as interpreted by St. Thomas: words signify things, by signifying, without mediation, concepts that constitute the understanding of those things."

თომა წერს:

„არსებითი სახელი ადამიანი აღნიშნავს ადამიანის ბუნებას სინგულარობიდან აბსტრაქციაში. ამდენად შეუძლებელია, რომ იყოს სინგულარული ადამიანის უშუალოდ აღმნიშვნელი.“²⁷

ვფიქრობ, რომ რადგანაც თომა სულში წარმოქმნილ წარმოდგენაზე საუბრობს, რაც ყველასთვის ერთია და, ამავდროულად, სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა უნდა აღნიშნოს წარმოთქმულმა სიტყვამ გამოდის, რომ იგი სინგულარულ კაცზე არ ლაპარაკობს. მისთვის მნიშვნელოვანია ის, რაც თითოეულ სინგულარულ ადამიანში არის საერთო. სხვაგვარად, წარმოთქმული ბგერა უპირველესად აღნიშნავს იმას, რომ სოკრატე არის ადამიანი და მერე, რომ სოკრატე სოკრატეა. ამ ადამიანობის აღნიშვნით ვადგენ, მე სოკრატეს, რომ ადამანია და არა ცხოველი ან ნებისმიერი სხვა რამე. ვფიქრობ, ამის თქმა სურს მას, როდესაც სინგულარობიდან აბსტრაქტირებული რამის აღნიშვნაზე საუბრობს. სწორედ ამიტომ ახსენებს პლატონს, რომ ერთი მხრივ გამორიცხოს პლატონის თეორია და მეორე მხრივ ის აზრი, რომ აქ სუპოზიცია უნდა ვიგულისხმოთ იმგვარად, როგორც ამას კალაგანი წარმოაჩენს.

თომას აქ „ადამიანის“ წარმოჩენა უნდა როგორც იმგვარი რამის, რაც აბსოლუტურად ყველასთვის არის ერთი, მიუხედავად იმისა, რომ გამოთქმით და დაწერით ის შეიძლება განსხვავდებოდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში თუკი მას ეს აზრი არ უდევს მაშინ არალოგიკურია მისი დაკავშირება ცნებასთან და შემდგომ წარმოთქმულ ბგერასთან, თუკი იგი სინგულარულ საგანს აღნიშნავს. თუკი თომა აქ ამგვარ ინტერპრეტაციას აკეთებს მაშინ რა გამოდის? ის რაც სიტყვით აღინიშნება არის სინგულარული საგანი, რომელის შესახებაც თომა პირდაპირ ამბობს, რომ არსებითი სა-

²⁷ Thomas Aquinas. *Expositio libri Perymeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 15: „significat enim hoc nomen homo naturam humanam in abstractione a singularibus. Unde non potest esse quod significet immediate hominem singularem.“

ხელი, ზმნა და გამოთქმა უშუალოდ მას ვერ აღნიშნავს. ნაკლებ დასაჯერებელია ის, რომ თომა ამ მოკლე მონაკვეთში უარყოფდეს იმას, რასაც რამდენიმე სიტყვის წინ ამტკიცებდა. ისიც ნაკლებ დასაჯერებელია, რომ თუკი სუპოზიციის შესახებ ყურადღების გამახვილება ენდომებოდა, თავად არ აღენიშნა ამის შესახებ კომენტარში. მით უფრო, რომ იგი სხვადასხვა ტექსტებში აღნიშვნასა და სუპოზიციის მიჭრდო კავშირზე მიუთითებს.

ფ. ამერინი თომას სუპოზიციის თეორიაზე საუბრისას აღნიშნავს, რომ იგი მას უფრო მეტად თეოლოგიურ ჭრილში განიხილავს. მისი ტექსტების მიხედვით შესაძლებელია ითქვას, რომ სუპოზიცია თამაშობს ორ ფუნდამენტურ როლს აქვინელთან. პირველი, რაც მისი ფუნქციის შესახებ შეიძლება ითქვას, არის მისი მიმართება ლინგვისტურ ტერმინებსა და ექსტრამენტალურ საგნებთან. ამერინის მიხედვით ეს ფუნქცია მოსალოდნელიც იყო თუკი გავიხსენებთ, რომ აქვინელისთვის სიგნიფიკაცია ასრულებს ერთგვარ სემანტიკურ სამუშაოს ლინგვისტური ტერმინების გონების ცნებებთან მიმართების თვალსაზრისით.²⁸

ო'კალაგანი, როგორც ეს ზემოთ უკვე ვაჩვენე, მიუთითებს, რომ თომა აღნიშვნას იყენებს არაფორმალურად. ავტორი არ განმარტავს რას გულისხმობს აღნიშვნის არაფორმალურობა. თუმცა თომა საპირისპიროს მიუთითებს, როდესაც აღნიშვნის შესახებ საუბრობს. იგი *De potentia*-ში მიუთითებს ორგვარი აღნიშვნის შესახებ, სადაც პირდაპირ ამბობს, რომ ტერმინები ფორმალურად აღნიშნავენ ცნებას.

„უნდა ვიცოდეთ, რომ რაღაც ორგვარად აღინიშნება: ერთია ფორმალური სახე, ხოლო მეორე მატერიალური. ფორმალურად, რაც არის აღნიშნული სახელით არის ის რითიც სახელი დგინდება უპირველესად, რაც არის სახელის აზრი/მნიშვნელობა. მაგ. სახელი ადამიანი, აღნიშნავს რაღაც შედგენილს სხეულისა და რაციონ-

²⁸ მდრ.: Amerini 2013, 329.

ალური სულისგან. მატერიალურად აღინიშნება ტერმინი, რომელშიც ეს აზრი/განსაზღვრება არის დაცული. ამგვარად არსებითი სახელი ადამიანი აღნიშნავს რაღაცას, რომელსაც აქვს გული, გონება და ამგვარი ნაწილები რის გარეშეც სხეული ვერ იქნება სულის მიერ გაცოცხლებული.²⁹

თომას კომენტარიდან ნათლად გამოჩნდა, რომ ფორმალურ აღნიშვნაში იგი ზოგადად ადამიანის ცნებას გულისხმობს. სხვაგვარად კალაგანის სიტყვები ამ შემთხვევაში არაზუსტი ინტერპრეტაციის მქონეა, რადგან ცნება აღინიშნება ფორმალურად. ამას ისიც უსვამს ხაზს, რომ მატერიალური სახით აღნიშვნა უკავშირდება სუპოზიციას, რაც კონკრეტულ სხეულში გამოიხატება, რომელსაც გული, გონება და მისთანანი აქვს. კიდევ უფრო მეტ რამეს ამბობს თომა ამის შესახებ *SCG*-ში. იგი მიუთითებს, რომ არანაირი ეკვივოკაცია არაა იმაში თუკი „ადამიანი“ ერთ შემთხვევაში პლატონზე მიუთითებს და მეორე დროს სოკრატეზე. შესაბამისად, „ადამიანი“ იგი ქრისტეს მიმემართება თუ სხვას, ყოველთვის განსაზღვრავს ერთსა და იმავე ფორმას (სახელდობრ ადამიანურ ბუნებას) და ამდენად პრედიკაცია აქ არის უნივოკური.³⁰ თომა ამის შესახებ განმარტებისათვის ტექსტზე გაკეთებულ კომენტარშიც უსვამს ხაზს, რომ ეკვივოკური სახელების შემთხვევაში წარმოთქმული ბგერა არ აღნიშნავს ერთსა და იმავე წარმოდგენას ყველა ადამიანს შორის.³¹

²⁹ Thomas Aquinas. *De Potentia*, q.9. a.4, c.11: “Sed sciendum, quod aliquid significat dupliciter: uno modo formaliter, et alio modo materialiter. Formaliter quidem significatur per nomen ad id quod significandum nomen est principaliter impositum, quod est ratio nominis; sicut hoc nomen homo significat aliquid compositum ex corpore et anima rationali. Materialiter vero significatur per nomen, illud in quo talis ratio salvatur; sicut hoc nomen homo significat aliquid habens cor et cerebrum et huiusmodi partes, sine quibus non potest esse corpus animatum anima rationali.”

³⁰ მდრ.: Thomas Aquinas. *Summa contra Gentiles*, lib.4, c.49. 14: “non enim hoc nomen homo aequivoce sumitur ex eo quod quandoque supponit pro Platone, quandoque pro Socrate. Hoc igitur nomen homo, et de Christo et de aliis hominibus dictum, semper eandem formam significat, scilicet naturam humanam. Unde univoce praedicatur de eis.”

³¹ მდრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9. 21: „de nominibus aequivocis, in quibus eiusdem vocis non est eadem passio quae significatur apud omnes.“

თომას სიტყვებიდან მნიშვნელოვანი ისაა, რომ აღნიშვნა ხდება ადამიანური ბუნების და, როგორც ვაჩვენე, ამ ადამიანურ ბუნებას თომა სულში წარმოქმნილ წარმოდგენად (ცნებად) აღიქვამს. თომა ამას *De interpretatione*-ს სხვა კომენტარშიც მიუთითებს, რომ თუკი ვინმე ჭეშმარიტად გაიგებს რა არის ადამიანი, ყველაფერი სხვა, რაც ადამიანის გარდა გამოჩნდება, არ მოიპყრება, როგორც ადამიანი. თუმცა გონების ეს მარტივი ცნება არის ის რაც უპირველესად აღინიშნება.³²

კომენტარის მიხედვით ცალსახად ჩანს, რომ რაც უშუალოდ და უპირველესად აღინიშნება არის ცნება და მხოლოდ მისი შუამავლობით სინგულარული რამ, რაშიც თომა საგანს გულისხმობს. ერთეული საგანი თავისთავად ცხადია მთავრია სულში წარმოქმნილი წარმოდგენისთვის, რადგან მისგან აქვს დასაბამი ამ უკანასკნელს, თუმცა აღნიშვნის თვალსაზრისით პირველობა სწორედ ცნებას ეკუთვნის. ამიტომ, ვფიქრობ, ო'კალაგანის შეჯამება ცოტათი ხელოვნურია და არც იმის ამოკითხვაა შესაძლებელი, რომ წარმოთქმული ბგერები უშუალოდ აღნიშნავენ საგნებს, შუამავლის გარეშე, თუნდაც რომ ცნებას აღნიშნავდეს წარმოთქმული სიტყვა უშუალოდ. თომას აღნიშვნის თეორიაში სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის უპირატესობა ცხადად გამოიკვეთა, არა მხოლოდ იმით, რომ იგი პირველადია, არამედ იმითაც, რომ იგი აუცილებელია, როგორც წარმოთქმული სიტყვის აღმნიშვნელობისთვის, ასევე ნებისმიერი რამის მოაზრებისთვისაც. შეიძლება ითქვას ერთგვარი სუბორდინაციული მიმართებაა ცნებასა და მის ნიშანს შორის.³³

³² ზღრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9. 20: „si quis vere intelligit quid est homo, quicumque aliquid aliud [quam hominem] apprehendit, non intelligit hominem. Huiusmodi autem simplices conceptiones intellectus sunt quas primo voces significant.“

³³ მართალია თომა, მსგავსი ფორმით არ საუბრობს სუბორდინაციაზე, მაგრამ ეს არისტოტელესა და მისი კომენტარებიდან ცხადად ჩანს, რადგან წარმოთქმული სიტყვა დამოკიდებულია ცნებაზე, ხოლო დაწერილი სიტყვა კი წარმოთქმულ სიტყვაზე, რომელიც ამ თვალსაზრისითაც განუყოფლად ექვემდებარება სულში წარმოქმნილ წარმოდგენას. გ.

თომა აღნიშვნის შესახებ საუბარს ამით არ ასრულებს. შეიძლება ითქვას, რომ ეს მისი სიგნიფიკაციის თეორიის პირველი ნა-

ნუხელმანის მითითებით, დაწერილი და წარმოთქმული წინადადებები ათავისუფლებენ თავიანთი აღნიშვნის ფუნქციას გაგებისა და განსჯის მენტალური აქტის სუბორდინაციაში, რომელიც ყოველთვის წინ მიუძღვის მათ (მენტალური აქტი, წარმოთქმასა და დაწერას). უკანასკნელ მაგალითზე ეს არის მენტალური წინადადება, რომელიც უშუალოდ მიემართება გარეთ არსებულ სამყაროს. მდრ.: G. Nuchelmans 2008, 199. სუბორდინაციის აზრს უფრო მკაფიოდ ოკამი ავითარებს. იგი *Summa Logicae*-ში საუბრობს ამის შესახებ: „ახლა კი ვამბობ, რომ გამოთქმები არიან დამორჩილებული ნიშნები ცნებას ან სულის ჩანაფიქრებს“ მდრ.: Ockham William. *Summa Logicae*, Pt. I. Ch.I. 7.: „Dico autem voces esse signa subordinata conceptibus seu intentionibus animae.“ გ. ნუხელმანი მიუთითებს, რომ დაწერილი და წარმოთქმული წინადადებები ხსნიან თავიანთი აღნიშვნის ფუნქციას მენტალური აქტის სუბორდინაციაში, როდესაც რაღაც გაიგება და მაშინ როდესაც რაღაცის განსჯა ხდება. მენტალური წინადადება კი ყოველთვის წინ უძღვის მათ, რომელიც უშუალოდ მიემართება ექსტრამენტალურ სამყაროს. მდრ.: G. Nuchelmans 2008, 198. ოკამი სუბორდინაციის გარდა აქვინელისგან განსხვავებულ აზრს წარმოაჩენს წარმოთქმული სიტყვის მიერ ცნების აღნიშვნასთან დაკავშირებით. ოკამის მიხედვით, სიტყვები არიან სულის ცნების ან ინტენციის სუბორდინაციული ნიშნები. არა იმიტომ, რომ თავად სიტყვები ყოველთვის აღნიშნავენ უპირველესად სულის ცნებებს, არამედ იმიტომ, რომ სიტყვები განწესებული არიან იმავე საგნის აღსანიშნავად, რაც არის გონების ცნებით აღნიშნული. ამდენად, ცნება, ბუნებრივად, პირველი აღნიშნავს რაღაცას და მეორეულად, სიტყვა აღნიშნავს იმავე საგანს იმგვარად, როგორც სიტყვა განწესებულია იმის აღსანიშნად, რაც გონების ცნებით არის აღნიშნული. ოკამი მიუთითებს საგნისა და ცნების შინა-არსობრივ კავშირზე, რომ თუკი ეს ცნება შეიცვლიდა თავის შინაარსს, სიტყვა თავის თავად, შეიცვლიდა თავის მნიშვნელობას შესაბამისად. მდრ.: Ockham William. *Summa Logicae*, Pt. I. Ch.I. 7.: „Dico autem voces esse signa subordinata conceptibus seu intentionibus animae, non quia proprie accipiendo hoc vocabulum 'signa' ipsae voces semper significant ipsos conceptus animae primo et proprie, sed quia voces imponuntur ad significandum illa eadem quae per conceptus mentis significantur, ita quod conceptus primo naturaliter significat aliquid et secundario vox significat illud idem, in quod voce instituta ad significandum aliquid significatum per conceptum mentis, si conceptus ille mutaret significatum suum eo ipso ipsa vox, sine nova institutione, suum significatum permutaret.“ ოკამი ფიქრობს, რომ არისტოტელეს გააზრებით დაწერილი და წარმოთქმული ნიშნები არ აღნიშნავენ საგნებს უფრო ნაკლებ ვიდრე ამას უშუალოდ და პირდაპირ აკეთებს ცნება. ოკამის მიხედვით, ფაქტობრივად, საგნის აღსანიშნავად არ არის საჭირო რაიმე შუამავალი წარმოთქმულ ბგერასა და საგანს შორის. თუმცა, აქვე ის ცნების უპირატესობაზე მიუთითებს, როდესაც ამბობს, რომ ცნება აღნიშნავს უპირველესად საგანს, რადგან ცნების მიერ, რაც აღინიშნება ეს არის ექსტრამენტალური საგანი. ოკამის მსჯელობაში საგანს ორი აღმნიშვნელი ჰყავს ერთი ესაა ცნება და მეორე ეს არის წარმოთქმული სიტყვა. წარმოთქმული სიტყვა სუბორდინაციაში იმყოფება ცნებასთან, თუმცა ამის მიუხედავად მას არ სჭირდება ცნება, რომ საგანი აღნიშნოს. ამ ნაწილში თომასა და ოკამის აზრი განსხვავდება. ორივე მათგანი თანხმდება იმაზე, რომ უპირველესად აღინიშნება ცნება და შემდეგ საგანი. თუმცა თომასთვის საგნის აღნიშვნა ცნების შუალედობით ხდება, ოკამთან კი ამის შესახებ საუბარი არ არის. მდრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 15: „ideo oportet passionem animae hic intelligere. intellectus conceptiones, quas nomina et verba et orationes significant immediate. ideo necesse fuit Aristoteli dicere quod voces significant intellectus conceptiones immediate et eis mediantibus res.“

წილია. იმისთვის, რომ აღნიშვნის თეორია სრულად გავიგოთ აუცილებელია ყურადღება გავამახვილოთ წარმოთქმული სიტყვის აღნიშვნის ფორმაზე. თუკი აქამდე ვსაუბრობდით იმაზე თუ რას აღნიშვანს წარმოთქმული სიტყვა. ახლა უნდა ვისაუბროთ იმაზე თუ როგორ აღნიშვნას.

2.3 თომას ბუნებრივად და კონვენციის საფუძველზე აღნიშვნა

არისტოტელე რამდენიმე საყურადღებო დეტალს უსვამს ხაზს, რაც თომასთვის საშუალებას იძლევა განმარტოს თუ როგორ აღნიშნავენ წარმოთქმული ბგერები.

არისტოტელე წერს:

„როგორც ყველას ერთი და იგივე ანბანი არა აქვს, ასევე ბგერებიც ყველასთვის ერთი და იგივე არ არის. მაგრამ ის, რაც ორივეს მიერ უპირველესად აღინიშნება, არის უმარტივესი სულში წარმოქმნილი წარმოდგენები, რომლებიც ყველა ადამიანისთვის საერთოა, და ასევე ესენი არიან საგნები, რომელთა ანარეკლიც წარმოდგენება.“³⁴

არისტოტელე აღნიშნული სიტყვებით გვეუბნება, რომ დაწერილი და წარმოთქმული სიტყვები სხვადასხვაა ყველასთვის. მაგრამ, რაც ამ განსხვავების მიუხედავად აერთიანებს ყველას არის სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა და საგანი.

ამის საფუძველზე არისტოტელეს ტექსტიდან ორ წყვილს ვიღებთ:

1. ყველასთვის განსხვავებული: წარმოთქმული და დაწერილი სიტყვა.

³⁴ Aristotle. *De Interpretatione*, 16a.3-8: „Et quemadmodum nec litterae omnibus eadem, sic nec eadem voces; quorum autem hae primorum notae, eadem omnibus passionibus animae sunt, et quorum hae similitudines, res etiam eadem.“

2. ყველასთვის საერთო: სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა და საგანი.

ლოგიკურია კითხვის დასმა იმის შესახებ, რომ თუკი სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა ერთია ყველასთვის, რითიც საგანი შეიმეცნება, მაგრამ გამოთქმა განსხვავდება, მაშინ როგორ უნდა აღნიშნოს წარმოთქმულმა სიტყვას იგი? ან უფრო ზუსტად თუ ვიტყვი, რის საფუძველზე უნდა აღნიშნოს ამა თუ იმ სიტყვამ საგანი? აღნიშვნისთვის ორგვარი გზა არსებობს. წარმოთქმული სიტყვა ან ბუნებრივად უნდა იყოს აღმნიშვნელი ან კონვენციის საფუძველზე. თომა თავის კომენტარებში ორივე მათგანზე საუბრობს. ამდენად აქვინელთან ვხვდებით, როგორც ბუნებრივად, ისე კონვენციის საფუძველზე აღნიშვნას, რომელსაც შემდეგ თავებში შევხვებით.

2.3.1 ბუნებრივად აღნიშვნა

თომა ბუნებრივად აღნიშვნის შესახებ არისტოტელეს ზემოთ წარმოჩენილი ტექსტის³⁵ კომენტარებში საუბრობს. აქვინელის მიხედვით, არისტოტელე აჩვენებს, რომ საგნები განსხვავდებიან აღნიშნულებად და აღმნიშვნელებად, რამდენადაც აღნიშვნას ახორციელებენ ბუნებრივად ან არა ბუნებრივად. არისტოტელეს ტექსტიდან ცხადია, რომ არც წარმოთქმული ბგერა და არც ანბანი არ აღნიშნავს ბუნებრივად. საგნები, რომლებიც ბუნებრივად აღნიშნავენ არიან მსგავსნი ყველასთვის. თუმცა დაწერილი და წარმოთქმული სიტყვის სიგნიფიკაცია, არ არის ყველასთვის ერთი. მაგრამ, იმის გამო, რომ წარმოთქმული ბგერები ბუნებრივად

³⁵ „როგორც ყველას ერთი და იგივე ანბანი არა აქვს, ასევე ბგერებიც ყველასთვის ერთი და იგივე არ არის. მაგრამ ის, რაც ორივეს მიერ უპირველესად აღინიშნება, არის უმარტივესი სულში წარმოქმნილი წარმოდგენები, რომლებიც ყველა ადამიანისთვის საერთოა, და ასევე ესენი არიან საგნები, რომელთა ანარეკლიც წარმოდგენებია.“ შდრ.: Aristotle. *De Interpretatione*, 16a.3-8: „Et quemadmodum nec litterae omnibus eadem, sic nec eadem voces; quorum autem hae primorum notae, eadem omnibus passionibus animae sunt, et quorum hae similitudines, res etiam eadem.“

იღებენ ფორმას ჩნდება კითხვა – ისინი ბუნებრივად აღნიშნავენ თუ არა. სწორედ ამას განსაზღვრავს არისტოტელე ასოების (ანბანის) შედარებისას წარმოთქმულ ბგერებთან, რომ ისინი არ არიან ერთნი ყველასთვის. შესაბამისად, ანბანი და წარმოთქმული ბგერები არ აღნიშნავენ ბუნებრივად, არამედ ადამიანთა მიერ დადგენის გზით.³⁶

თომასთვის მიუხედავად იმისა, რომ წარმოთქმული სიტყვა კონვენციის საფუძველზე აღნიშვნას, მას წარმოშობა მაინც ბუნებრივად აქვს. საინტერესოა, რას გულისხმობს წარმოთქმული ბგერის ბუნებრივობა? თომა განმარტავს, რომ წარმოთქმული ბგერა არის რაღაც ბუნებრივი, თუმცა არსებითი სახელი და ზმნა აღნიშნავს ადამიანთა ინსტიტუციის გზით. აქვინელისთვის წარმოთქმული ბგერა ბუნებრივად გამოდის საგნიდან, როგორც მატერია. ამის საილუსტრაციოდ კი მოჰყავს ხისა და საწოლის მაგალითი, რომ საწოლის ფორმა გამოდის ხიდან. სხვაგვარად ის, რაც არის წარმოთქმულ ხმაში, იმგვარადაა, როგორც საწოლი არის ხეში.³⁷

თომას ამგვარი მსჯელობა შეიძლება ბუნდოვანი იყოს. საწოლის ფორმა, ბუნებრივად არსებობდა ხეში (პოტენციურად ხიდან შესაძლებელი იყო საწოლის ფორმის მიღება) და როდესაც ხემა საწოლის ფორმა შეიძინა ეს უკანასკნელი ბუნებრივად გამოვიდა ხიდან. თომაც ამას გულისხმობს, როდესაც მიუთითებს ხმოვან

³⁶ მდრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 18: „Primo enim ponit quoddam signum quo manifestatur quod nec voces nec litterae naturaliter significant: ea enim quae naturaliter sunt, sunt eadem apud omnes; significatio autem litterarum et vocum, de quibus nunc agimus, non est eadem apud omnes. Et hoc quidem apud nullos unquam dubitatum fuit quantum ad litteras, quarum non solum ratio significandi est ex positione, sed etiam ipsarum formatio fit per artem; voces autem naturaliter formantur, unde et apud quosdam dubitatum fuit utrum naturaliter significant. Sed Aristoteles hoc determinat ex similitudine litterarum, quae sicut non sunt eadem apud omnes, ita nec voces, unde manifeste relinquitur quod, sicut nec litterae, ita nec voces naturaliter significant, sed ex institutione humana. Voces autem illae quae naturaliter significant, sicut gemitus infirmorum et alia huiusmodi, sunt eadem apud nos“

³⁷ მდრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 14: „Vel, quia vox est quiddam naturale, nomen autem et verbum significant ex institutione humana, quae advenit naturali rei sicut materiae, ut forma lecti ligno, ideo ad significandum nomina et verba et alia consequentia, dicit: ea quae sunt in voce, ac si de lecto diceretur: ea quae sunt in ligno.“

ბგერაზე, რომ ის რაღაც ბუნებრივია. მის ბუნებრივობას კი თავისი დასაბამი სულში წარმოქმნილი წარმოდგენიდან აქვს, რომელიც ასევე, თავის მხრივ, ბუნებრივია. თუმცა ეს სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა განსხვავდება იმისგან, რის შესახებაც წინა თავში გვქონდა საუბარი.

აქვინელის მიხედვით, როდესაც სულში წარმოქმნილ წარმოდგენაზე ვსაუბრობთ, ადამიანი ფიქრობს, იმგვარ განცდაზე, რომელიც მას შეგრძნებებიდან ეუფლება, როგორიცაა მაგალითად გაღიზიანება ან სიხარული. ამ და მსგავს შეგრძნებებსაც თომა, ზოგადად, სულში წარმოქმნილ წარმოდგენად მოიხსენიებს და ამის დასტურად არისტოტელეს ეთიკის წიგნი მოჰყავს. თუმცა, თომას მსჯელობაში საინტერესო ისაა, რომ ადამიანი ზოგიერთი წარმოთქმული ბგერით ამგვარ სულში წარმოქმნილ წარმოდგენებს ბუნებრივად აღნიშნავს და არა კონვენციონალურად. თომასთვის ამგვარ წარმოთქმულ ბგერებს წარმოადგენს დაავადებულის კვნესა ან ცხოველების გამოცემული ხმები. თუმცა მისივე მითითებით, რასაც არისტოტელე აქ განიხილავს და კონკრეტულად კი წარმოთქმულ ხმაში გულისხმობს, არის ადამიანთა შეთანხმების საფუძველზე აღნიშნული სიტყვები.³⁸

ჩემ მიერ ზემოთ მოყვანილი წყვილებიდან წარმოთქმული ბგერის იმ სახის გარდა, რაც ახლა განვიხილე, კიდევ ერთი რამე აღნიშნავს ბუნებრივად. თომას მიხედვით, სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა არის ის, რაც ბუნებრივად აღნიშნავს საგანას. სწორედ ამიტომ არის იგი ყველასთვის ერთი, ისევე როგორც საგანი.

თომა წერს:

³⁸ შტრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 15: „Circa id autem quod dicit: earum quae sunt in anima passionum, considerandum est quod passionem animae communiter dici solent appetitus sensibilis affectiones, sicut ira, gaudium et alia huiusmodi, ut dicitur in II Ethicorum; et verum est quod huiusmodi passionem significant naturaliter quaedam voces hominum, ut gemitus infirmorum et alia similia, ut dicitur in I Politicæ. Sed nunc est sermo de vocibus significativis ex institutione humana.“

„დაწერილი სიტყვები არიან ნიშანნი წარმოთქმულისა და წარმოთქმული კი სულში წარმოქმნილი წარმოდგენისა იმგვარად, რომ მსგავსების სხვა არანაირ აზრს არ ექცევა ყურადღება, თუ არა მხოლოდ საზოგადოების აზრს, როგორც სხვა მრავალ ნიშანში, როგორიცაა ბუკის კვრა ომის მომასწავლებელი ნიშანი. სულში წარმოქმნილ წარმოდგენაში კი მხედველობაში მისაღება აზრის მსგავსება გამოთქმულ საგანთან, რომელსაც ის ბუნებრივად აღნიშნავს და არა ინსტიტუციის მიერ.“³⁹

თომა აღნიშნული კომენტარით კიდევ ერთხელ მიუთითებს წარმოთქმული სიტყვის შეთანხმების საფუძველზე აღნიშვნის შესახებ და ასევე ხაზს უსვამს სულში წარმოქმნილი წარმოდგენის ბუნებრივად აღმნიშვნელობას, რომელიც ამგვარად მხოლოდ იმიტომ მოქმედებს, რომ იგი საერთოა ყველასთვის და თან აღნიშნავს საგანს, რომელიც ასევე საერთოა ყველა ადამიანისთვის. ამგვარი საერთოობა ძალიან საინტერესოა, რადგან შესაძლოა ერთგვარ მენტალურ ენაზე ისაუბრო, რომელზეც ყველა ადამიანი ერთნაირად მეტყველებს. სპაღე აღნიშნავს, რომ დაწერილი-წარმოთქმული წინადადება და მენტალური სურათ-ხატები კონტრასტულია მათ შესაბამის აზრებთან, რომლებიც მიეკუთვნებიან უნივერსალური, მენტალური ენის სახეს.⁴⁰ უნივერსალური ენა, ცნებობრივი ენაა, რომელშიც ყველა ცნება მსგავსია ყველა ნაციისთვის, თუმცა ამ ცნების სიტყვიერად გამოთქმის დროს კონტრასტულობა მათ შორის ნათელია.

მიუხედავად ამისა, თომას კომენტარებიდან ვიგებთ, რომ ყველა არ იზიარებდა ამ შეხედულებას. თომას თქმით, ზოგიერთი არ ეთანხმება არისტოტელეს სულში წარმოქმნილი წარმოდგენების

³⁹ Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 19: „litterae autem ita sunt signa vocum et voces passionum quod non attenditur ibi aliqua ratio similitudinis, sed sola ratio institutionis, sicut et in multis aliis signis, ut tuba est signum belli; in passionibus autem animae oportet attendi rationem similitudinis ad exprimendas res, quia eas naturaliter designant, non ex institutione.“

⁴⁰ შდრ.: Spade 1981, 198.

შესახებ და მიუთითებენ, რომ განსხვავებულ ადამიანებს აქვთ განსხვავებული მოსაზრებები საგნებზე და შესაბამისად, სულში წარმოქმნილი წარმოდგენები არ ჩანს, რომ ერთი და იგივე იყოს ყველასთვის. თომას თავის კომენტარებში მოჰყავს ბოეციუსის პასუხი აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, რომ არისტოტელე სულში წარმოქმნილი წარმოდგენებს, იყენებს ინტელექტის ცნებების აღსანიშნავად და იქიდან გამომდინარე, რომ ინტელექტი არასდროს იტყუება, ინტელექტის ცნებები უნდა იყოს ერთი და იგივე ყველასთვის.⁴¹

მართლაც, როდესაც ვიღაც უყურებს და ხედავს ცხენს, სულში წარმოიქმნება ცხენის წარმოდგენა და არა ძაღლის ან რაიმე სხვა ცხოველის. შესაბამისად, ბოეციუსის არგუმენტი მდგომარეობს იმაში, რომ ცხენს ყველა ცხენად აღიქვამს და არა სხვა რამედ. თუმცა, შესაძლებელია, რომ საგნის არასწორად აღქმის შემთხვევაში ვიღაცამ ცხენი სხვა რამედ აღიქვას. ეს კი როგორც თომა მიუთითებს არაჯანსაღი მდგომარეობაა, რადგან თუკი ადამიანს ზუსტად შეუძლია გაიგოს რა არის ესა თუ ის საგანი, მიუხედავად იმისა, რომ შესაძლოა გონებაში მცდარი აზრი გაჩნდეს, ვერანაირად ვერ იქნება რეალურად ერთი ყველასთვის და კონკრეტულად ვიღაცისთვის სხვა.⁴² აქ პრობლემა თავად აღმქმელშია და არა საგანში ან სულში წარმოქმნილ წარმოდგენაში. თომა, მას მერე, რაც ისაუბრა რას გულისხმობს ბუნებრივად აღმნიშვნელობა, გაღაღის კონვენციურად აღნიშვნის განმარტებაზე.

⁴¹ მდრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 20: „Obiiciunt autem quidam, ostendere volentes contra hoc quod dicit passiones animae, quas significant voces, esse omnibus easdem. Primo quidem, quia diversi diversas sententias habent de rebus, et ita non videntur esse eadem apud omnes animae passiones. Ad quod respondet Boethius quod Aristoteles hic nominat passiones animae conceptiones intellectus, qui numquam decipitur; et ita oportet eius conceptiones esse apud omnes easdem: quia, si quis a vero discordat, hic non intelligit.“

⁴² მდრ.: Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, I. L.2, 1.1, 16a3-16a9, 20: „si quis vere intelligit quid est homo, quicumque aliquid aliud [quam hominem] apprehendit, non intelligit hominem. Huiusmodi autem simplices conceptiones intellectus sunt quas primo voces significant.“

2.3.2 კონვენციონალური აღნიშვნა

წარმოთქმული სიტყვების კონვენციის საფუძველზე აღნიშვნის გვერდით არსებობდა აზრი, რომ ისინი აღნიშნავენ ბუნებრივად, ისე როგორც ამას კონვენციის საფუძველზე აღნიშვნის შინაარსი ატარებს. ამას ხაზს ვუსვამ იმიტომ, რომ ზემოთ თავად წარმოვაჩინე თომას შეხედულება ხმოვანი ბგერების ბუნებრივად აღნიშვნის შესახებ. თუმცა როგორც გამოჩნდა თომა სულ სხვა შინაარსს დებს ამ მოსაზრებაში.

სახელების მიერ ბუნებრივად აღნიშვნის შესახებ პლატონი საუბრობს „კრატილეში“. თუმცა თავიდანვე უნდა ითქვას, რომ იგი არა მხოლოდ ბუნებრივად, არამედ კონვენციის საფუძველზე აღნიშვნასაც განიხილავს თავის დიალოგში. კრეცმანი, ერთგვარი შენიშვნასავით, წერს, რომ არისტოტელე თავის კონვენციონალიზმს აყალიბებს პლატონის კრატილეს წინააღმდეგ. მისი სიტყვებით, ფაქტია, რომ მას (არისტოტელეს) კრატილე ჰქონდა გონებაში, როდესაც *De interpretatione*-ს იმ მონაკვეთს განსაზღვრავდა, სადაც მიუთითებს, რომ ყველა წინადადება აღინიშნება კონვენციის საფუძველზე.⁴³

პლატონი კრატილეში სოკრატეს, კრატილოსისა და ჰერმოგენეს მეშვეობით მსჯელობს იმის შესახებ თუ როგორ აღნიშნავენ სახელები, ბუნებრივად თუ შეთანხმების საფუძველზე. პლატონი ორივე აზრს განიხილავს. კონვენციონალური აღნიშვნის დამცველად ჰერმოგენე გვევლინება, რომელიც სოკრატეს მიმართავს:

„კრატილე ამტკიცებს, სოკრატე, რომ თითოეულ არსს ბუნებით თანდაყოლილი მართებული სახელი ახლავს; არსის სახელი ის კი არაა თითქოს, რასაც შეთანხმების საფუძველზე არქმევენ მას ზოგიერთნი და რასაც ბგერათა წარმოქმნით ქმნიან. არა, მართებული

⁴³ მდრ.: Kretzmann 1974, 13.

*სახელი ბუნებით მიენიჭაო საგნებს, როგორც ელინთა ისე ბარბაროსთა შორის.*⁴⁴

ჰერმოგენე თავის მსჯელობაში ცდილობს ხაზი გასუვას იმას, რომ მისი აზრით სახელები კონვენციონალურად აღნიშნავენ, მაგრამ რასაც კრატილე ამბობს ისიც დასაფიქრებელია. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჰერმოგენე არ მოისურვებდა სოკრატესთან მსგავსი რამის განხილვას. თუმცა იგი ამას აკეთებს არა, იმიტომ რომ თვითონ ეპარება თავის აზრში ეჭვი, არამედ იმიტომ, რომ სოკრატესგანაც მიიღოს თავისი აზრის სისწორის დასტური. ამიტომ ჰერმოგენე თავისი მოსაზრებას პირდაპირ უზიარებს სოკრატეს და აღნიშნავს, რომ არცერთ საგანს, რომელსაც ადამიანები სახელს უწოდებენ, თანდაყოლილი სახელი არ ჰქონია. ვიღაცამ, ოდესღაც მას ეს სახელი უწოდა და ყველა დათანხმდა, რომ ამისთვის ეს სახელი ეწოდებინათ.

ჰერმოგენე აღნიშნავს:

*„შე მგონია, სწორედ ის სახელია მართებული, რომელსაც საგანს მიაწერენ კაცნი და, როცა ამ სახელს მეორით ცვლიან, ახალი სახელი ნაკლებად სწორი როდია პირველზე. რადგან არცერთ საგანს ბუნებით თანდაყოლილი სახელი არ გააჩნია და ყველა სახელს სახელმძღვანელოთა კანონი და ადათი აძლევს დასაბამს.“*⁴⁵

ჰერმოგენე, ცალსახად, არისტოტელურ აზრს ემხრობა, რომ სახელები ადამიანთა საერთო შეთანხმების საფუძველზე ეწოდება საგნებს. თუმცა სოკრატე ამის საპირისპიროდ, ჰერმოგენეს უხსნის თუ რას გულისხმობს კრატილეს სიტყვები ბუნებრივად აღნიშვნასთან დაკავშირებით. სოკრატეს მიხედვით საგანი ერთია და საერთოა ყველასთვის. ეს საერთო საგანი კი არაა ადამიანზე დამოკიდებული, რადგან იგი არ იცვლება იმისდა მიხედვით როგორ უყურებს მას ადამიანი. ისინი თავისთავად არსებობენ მისი

⁴⁴ პლატონი 2017, 5.

⁴⁵ პლატონი 2017, 7.

ბუნებისა და არსების მიხედვით. სწორედ ეს თავისთავადი ბუნება და არსებობაა მთავარი არგუმენტი, რომ ადამიანს არ შეუძლია ნებისმიერად უწოდოს სახელი საგანს, როგორც მას მოუნდება, არამედ იმის მიხედვით, რასაც საგნის ბუნება მოითხოვს. ამის გამო სოკრატე ფიქრობს, რომ კრატილე მართალი იყო, როდესაც საგნებისთვის სახელების ბუნებრივად მინიჭებაზე საუბრობდა.⁴⁶

სოკრატესთვის სახელის წოდება არის მოქმედება და თითოეულ მოქმედებას გააჩნია თავისი ბუნება. სახელი კი ბუნებრივი საშუალება თუ იარაღია რაღაცისთვის სახელის მინიჭების მოქმედებისას და ცხადია, რომ ის უნდა აირჩეს შესაბამისი მოქმედების ბუნებისა და მიხედვით.⁴⁷ ამიტომაც ფიქრობს სოკრატე, რომ ბუნების მიხედვით უნდა შეირჩეს სახელი. მაგრამ აქ ერთი პრობლემაა, ვის მიერ უნდა შეირჩეს? ცხადია ამ ყველაფერს ადამიანები ადგენენ. ვფიქრობ, აქ დასმულ პრობლემას ორი მხარე აქვს. ერთი, რომ შეიძლება ამა თუ იმ საგანს სახელი მისი ბუნების მახასიათებლებიდან გამომდინარე უწოდო, მაგალითად იმას რითიც მტვერს ვიღებთ ძირიდან მტვერსასრუტი ეწოდება, იმიტომ, რომ ეს მისი ბუნებისთვის მთავარი და დამახასიათებელი თვისებაა. მაგრამ ის, რომ მას ეს სახელი უნდა ერქვას ცხადია კონვენციის საფუძველზე ყალიბდება.

ლოგიკურად თუ ვიმსჯელებთ ზუსტად იმავე აზრამდე მივალთ. თომასთვის ის, რაც ყველასთვის საერთოა აღნიშნავს ბუნებრივად, ე.ი. სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა. მაგრამ ის რაც საერთო არ არის ყველასთვის ბუნებრივად როგორ აღნიშნავს? არადა არისტოტელე ცხადად მიუთითებს, რომ წარმოთქმული და დაწერილი სიტყვა განსხვავებულია ყველასთვის. თუკი აღნიშვნა ბუნებრივად ხდება მაშინ გამოდის, რომ აღნიშვნა იმდენია რამდენი განსხვავებაცაა და ასე ვერასდროს ვერ მოხდება ადამიან-

⁴⁶ პლატონი 2017, 14-22.

⁴⁷ მდრ.: Mora-Marquez 2015, 14.

ებს შორის კომუნიკაციის დამყარება. ამიტომაც, რომ თომაც უპირველესად მტკიცედ იცავს სულში წარმოქმნილი წარმოდგენების საერთოობა-ბუნებრივობას და მეორე მხრივ კონვენციის საფუძველზე აღნიშვნის აზრს.

იგი მიუთითებს ამ საკითხზე საუბრისას, რომ მრავალი სხვადასხვა აზრი არსებობს აღნიშვნასთან დაკავშირებით, თუმცა მათგან ჭეშმარიტი არისტოტელეს აზრია.

თომა წერს:

„ზოგიერთის მოსაზრებით სახელები არანაირად არ აღნიშნავენ ბუნებრივად. არაქვს მნიშვნელობა რომელი საგანი რომელი სახელით აღინიშნება. სხვები ამბობენ, რომ სახელები აღნიშნავენ სრულად ბუნებრივად, რამდენადაც სახელები ბუნებრივად მსგავსნი არიან საგნებისა. ზოგიერთი ამბობს, რომ სახელები არ აღნიშნავენ ბუნებრივად იმ თვალსაზრისით, რომ მათი აღნიშვნა არ მომდინარეობს ბუნებიდან, როგორც არისტოტელე მიუთითებს აქ, არამედ ისინი აღნიშნავენ ბუნებრივად იმ თვალსაზრისით, რომ მათი სიგნიფიკაცია შეესაბამისობაშია საგნის ბუნებასთან, როგორც პლატონი ამბობს.“⁴⁸

ა. ბროდი კარგად წარმოაჩენს არისტოტელესა და თომას შეხედულებას. ბროდის მიხედვით, წარმოთქმული და დაწერილი ნიშნები ცხადად კონვენციონალურია, რადგან ბგერები თუ ნიშნები, რომელებსაც ჩვენ კომუნიკაციისთვის ვიყენებთ არ წარმოადგენენ ბუნებისმიერ რეალობას. კომუნიკაციისთვის ჩვენ სხვა, ხოლო სხვა ერები სხვა ნიშნებსა და ბგერებს იყენებენ. თუმცა, რასაც მე ვფიქრობ, როცა ვფიქრობ იმაზე, რასაც ვუწოდებ „ადამიანს“ არის

⁴⁸ Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias*, L. 4, 1.2, 16a19-16b5, 47: “Quidam enim dixerunt quod nomina nullo modo naturaliter significant, nec differt quae res quo nomine significantur. Alii vero dixerunt quod nomina omnino naturaliter significant, quasi nomina sint naturales similitudines rerum. Quidam vero dixerunt quod nomina non naturaliter significant quantum ad hoc quod eorum significatio non est a natura, ut Aristoteles hic intendit, quantum vero ad hoc naturaliter significant quod eorum significatio congruit naturis rerum, ut Plato dixit.”

იგივე, რასაც ფრანგი ფიქრობს, როცა ის ფიქრობს „*Homme*-ზე“; და როცა ბერძენი ფიქრობს „ანთროპოსზე“. ამდენად ცნება არის მსგავსი მაშინ, როცა მათი კონვენციონალური გამოთქმა განსხვავდება ერთმანეთისგან.⁴⁹

ბროდის მაგალითი კარგად წარმოაჩენს, თუ რას გულისხმობს კონვენციონალურ საფუძველზე რაიმეს აღნიშვნა. სამივე მათგანისთვის ადამიანი ერთსა და იმავე რამეს წარმოადგენს, თუმცა ისინი სრულიად სხვადასხვანაირად გამოხატავენს ამას. მაგრამ ეს არაა ხელის შემშლელი, რომ გაიგო მისი ვინც სხვაგვარად გამოხატავს ამას, რადგან უპირველესად, იგი რას უწოდებს ამ სახელს და მეორე იგი, რომ ეს სახელი საერთო შეთანხმების საფუძველზეა წოდებული და არა პირადი გადმოსახედიდან.⁵⁰

თომასთვის აღნიშვნის ორივე ფორმა მისაღებია, მხოლოდ თითოეულ მათგანს თავისი ადგილი უკავია აღნიშვნაში. როგორც გამოჩნდა აქვინელი სრულად იზიარებს არისტოტელეს კონვენციონალიზმის თეორიას, რაც მისთვის ბუნებრივად აღმნიშვნელობას არ უარყოფს, არამედ წარმოადგენს აღნიშვნის სხვა მოდელს, რომელიც აღმნიშვნელ წარმოთქმულ სიტყვას მიეწერება.

⁴⁹ შდრ.: Broadie 1993, 16.

⁵⁰ იმავეს მიუთითებს კარსონიც, რომლის სიტყვებითაც არისტოტელე ნაშრომის დასაწყისშივე აკეთებს მინიშნებას, რომ საგანი და სულში წარმოქმნილი წარმოდგენები ყველასთვის ერთნაირად მიიჩნევა. კარსონის მიხედვით ეს საერთოობა ნიშნავს იმას, რომ რელაცია არ არის ჩვენ სურვილზე, არამედ ის არის ჩვენი სულის ავტომატური პასუხი ჩვენი შეგრძნების უნარებსა და მათი შესაბამისი ობიექტების ურთიერთქმედებაზე. იქიდან გამომდინარე, რომ არისტოტელე რეალისტია საგნებთან მიმართებით, მათი მსგავსება სულში ზუსტად ერთი და იგივეა ყველასთვის, რადგან თავად საგნები არიან ერთი და იგივე ყველასთვის. ავტორის მოსაზრებით, როგორც ადამიანები, ჩვენ ვიზიარებთ ერთი და იმავე სახის სულსა და შეგრძნებათა უნარებს. რელაცია სულში წარმოქმნილ წარმოდგენებსა და მათ ლინგვისტურ რეპრეზენტაციებს შორის არის მთლიანად ჩვენზე დამოკიდებული და რეალურად ეს განასხვავებს ამ ორს ერთმანეთისგან. კარსონის მიხედვით „ჩვენზე დამოკიდებულებაში“ გამოიხატება ის, რომ ამა თუ იმ საგანს შეთანხმების საფუძველზე აღვნიშნავთ კონკრეტული სიტყვით. ის რაც ჩვენზეა დამოკიდებული განსხვავებულია, ხოლო რაც არაა ჩვენზე დამოკიდებული საერთოა ყველასთვის. შდრ.: S. Carson. *Aristotle on Meaning and Reference*. University of Illinois Press. *History of Philosophy Quarterly*, Vol. 20, No. 4, 2003, 321.

დასკვნა

თომას აღნიშვნის თეორია სრულად ეფუძნება არისტოტელეს სემანტიკურ სამკუთხედს. თომასთვის სიგნიფიკაციის მთავარ კომპონენტებს წარმოადგენს საგანი, სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა და მისი გამოთქმა. აღნიშვნისთვის მთავარ ფუნქციას სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა ასრულებს, რომელსაც თომა გონების ცნებასთან აკავშირებს. სულში წარმოქმნილ წარმოდგენას ორმაგი ფუნქცია აქვს. ერთი მხრივ ის არის საგნის მსგავსება და მეორე მხრივ ის არის იმგვარი ენთიტეტი, რომელსაც წარმოთქმული სიტყვა აღნიშნავს. ამდენად, თომას მიხედვით, უპირველესად აღინიშნება ცნება (სულში წარმოქმნილი წარმოდგენა) და მხოლოდ ცნების შუამავლობით საგანი, რომელის მსგავსებასაც წარმოადგენს გონების ცნება. თომასთვის მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ აღნიშნავს, არამედ იმ ფორმასაც, როგორ აღნიშნავს წარმოთქმული სიტყვა. აქვინელისთვის კი ამ ფორმას წარმოადგენს კონვენცია, ე.ი. როგორც თვითონ უწოდებს, ადამიანთა ინსტიტუციის შეთანხმების გზით აღინიშნება ყველა წარმოთქმული სიტყვა.

ბიბლიოგრაფია:

ძირითადი ლიტერატურა (ლათინური წყაროები)

Aristotle. 1848. *De Interpretatione*. In *Aristotelis Opera Omnia*. Graece et Latine cum indice nominum et rerum absolutissimo, Vol.1, A.F. Diot (ed.), Paris.

Augustine. 1841. *De Doctrina Christiana*. In *S. Aurelii Augustini Opera Omnia: Patrologiae Latinae Elenchus*.

Augustine. 1968. *De Trinitate* XV.10.19. Ed. W.J. Mountain auxiliante Fr . Glorie, 50A, Turnhout.

Augustinus. 1845. *In Iohannis evangelium tractatus* XIV 7. *Patrologia Latina*. Tomus 35. Ed. Migne. Parisiis.

Ockham, William. 1974. *Summa Logicae: Pars I*. Edited by Philotheus Boehner, Stephen F. Brown, and Rega Wood. **Opera Philosophica**, vol. 1. St. Bonaventure, NY: The Franciscan Institute.

Cai, Raffaele, ed. 1972. *S. Thomae Aquinatis Super evangelium S. Iohannis lectura*. Marietti.

Thomas Aquinas. *Expositio libri Peryermeneias* – SANCTI THOMAE DE AQUINO Opera omnia iussu Leonis XIII P. M. edita, t. 1*/1: *Expositio libri Peryermeneias* (2^a ed.: Commisio Leonina-J. Vrin, Roma-Paris, 1989).

Thomas Aquinas. *Summae theologiae* – SANCTI THOMAE AQUINATIS Opera omnia iussu impensa Leonis XIII P. M. edita, t. 4-5: *Pars prima Summae theologiae* (Ex Typographia Polyglotta S. C. de Propaganda Fide, Romae, 1888-1889).

Thomas Aquinas. 1930. *Summa contra Gentiles*. In *Opera omnia*. Ed. Leonis XIII P. M. Lib.4. Romae.

Thomas Aquinas. *De Potentia*. <https://www.corpusthomisticum.org/-iopera.html> (წვდომის თარიღი, 1.10.2025)

ძირითადი ლიტერატურა (ქართულ ენაზე)

არისტოტელე. 2001. *სულის შესახებ*. თარგმანი თ. კუკავასი, თბილისი.

პლატონი. 2017. *კრატილუ*. მთარგმნ. ბ. ბრეგვაძე. თბილისი: Carpe diem.

მეორადი ლიტერატურა

Amerini, F. 2013. „Thomas Aquinas and Some Italian Dominicans (Francis of Prato, Georgius Rovegnatinus and Girolamo Savonarola) on Signification and Supposition“. *Vivarium*, vol. 51: 1-4.

Ashworth, J. E. 2003. „Language and Logic“. In *The Cambridge Companion to Medieval Philosophy*, ed. Arthur S. McGrath. Cambridge: Cambridge University Press.

Ashworth, J. E. 1991. „Signification and Modes of Signifying in Thirteenth-Century Logic: A Preface to Aquinas on Analogy“. *Medieval Philosophy and Theology* 1: 39-67.

Braakhuis, H.A.G. and Kneepkens C.H.J.M, eds. 2003. *Aristotle's Perihermeneias in the Latin Middle Ages. Essays on the Commentary Tradition*. Turnhout: Brepols Publishers.

Broadie, A. 1993. *Introduction to Medieval Logic*. Oxford: Clarendon Press.

Carson, S. 2003. „Aristotle on Meaning and Reference“. *History of Philosophy Quarterly* 20(4): 319-337.

Elders, L.J. 2003. *Reading Aristotle with Thomas Aquinas: His Commentaries on Aristotle's Major Works*. Washington: The Catholic University of America Press.

Kawazoe, Sh. 2009. „Verbum and Epistemic Justification in Thomas Aquinas“. In *The Word in Medieval Logic, Theology and Psychology: Acts of the XIIIth International Colloquium of the Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale, Kyoto*, edited by T. Shimizu and C. Burnett. Turnhout: Brepols.

Kretzmann, N. 1974. „Aristotle on Spoken Sound Significant by Convention“. In *Ancient Logic and Its Modern Interpretations. Synthese Historical Library (Texts and Studies in the History of Logic and Philosophy)*, edited by Corcoran J., vol 9, 3-21. Dordrecht: D. Reidel.

Klima, G. 2007. *Medieval Philosophy Essential Readings with Commentary*. USA: Blackwall Publ.

Lagerlund, H. 2011. *Encyclopedia of Medieval Philosophy. Philosophy Between 500 and 1500*. London: Springer.

Magee, J. 1989. *Boethius on Signification and Mind*. Leiden/New York: Brill.

Mora-Márquez, A. M. 2015. *The Thirteenth-Century Notion of Signification The Discussions and Their Origin and Development*. Leiden-Boston: Brill.

Pinborg, I. 1981. "Speculative Grammar". In *The Cambridge History of Later Medieval Philosophy*, ed. by Kretzmann/Kenny/Pinborg. Cambridge.

Perreiah, A. 2003. "Orality and Literacy in the De interpretatione Tradition". In *Aristotle's Peri hermeneias in the Latin Middle Ages. Essays on the Commentary Tradition*, eds., H.A.G. Braakhuis, C.H.J.M. Kneepkens. Turnhout: Brepols Publishers.

Spade, Paul Vincent. 1981. "The Semantics of Terms". In *The Cambridge History of Later Medieval Philosophy*, ed. by Kretzmann/Kenny/Pinborg. Cambridge.

Torrell, J.P. 2003. *Saint Thomas Aquinas, The Person and His Work*. Translated by Robert Royal and Matthew K. Miner. Washington: The Catholic University of America Press.

Tabarroni A. 1989. "Mental Signs and the Theory of Representation in Ockham". In *On the Medieval Theory of Signs, edited by Umberto Eco and Constantin Marmo*. Vol. 31. 195-224. Philadelphia: John Benjamins Pub. Comp.

Tsopurashvili, T. 2023. "Cognitive Roles of Species Intelligibelis Thomas Aquinas's Theory of Intellect" In *De intellectu: Greek, Arabic, Latin, and Hebrew Texts and Their Influence on Medieval Philosophy. A Tribute to Rafael Ramón Guerrero*, edited by J. Meirinhos and P. M. España. Córdoba: UCO Press & The Warburg Institute.

Whitaker, C. W. A. 1996. *Aristotele's De Interpretatione, Contradiction and Dialectic*. Oxford Aristotle Studies. Oxford: Clarendon Press.

Tornike Goginashvili

Ilia State University; Savle Tsereteli Institute of Philosophy, Georgia

Thomas Aquinas's theory of signification according to his commentary on Aristotle's De Interpretatione

Key words: Thomas Aquinas, Aristotle, Signification, Affection of the soul

This article aims to analyze Thomas Aquinas's theory of signification, as set out in the first chapter of Aristotle's De Interpretatione. Thomas's theory is based on Aristotle's semantic triangle, which discusses the relationship between the thing, the affections of the soul, and its utterance. This has allowed modern researchers to establish a psychological interpretation of language. The main question of this interpretation is to explore what the spoken sound (word) signifies primarily – the thing or the affections of the soul. In this regard, Thomas also addresses three main issues in his comments: 1. What does the spoken sound primarily and directly signify? 2. What are the affections of the soul and what role does it play in the theory of signification? 3. In what form does the spoken sound (word) signify?

According to Thomas, a word signifies directly and primarily affections of the soul, which is at the same time a concept of the mind, and only through it, secondarily, thing. According to some modern theorists, nothing of the kind is read with Thomas. Therefore, in this paper, I try to present Thomas's theory of signification.